

İKTİSAT DERGİSİ

DIŞ BORÇLAR

Konforlu ve güvenli yakın ulaşım için:

OTOMARSAN O 309 D Mercedes-Benz midibüs

Bugüne kadar, unlu O 302 Mercedes-Benz otobusleriyle uzun mesafe yolcu taşıma sorununu çözen Otomarsan, şimdi de konforlu ve güvenli yakın ulaşım için, 22 kişilik yepyeni O 309 D Mercedes-Benz midibüsü hizmetinize sunuyor

Otomarsan O 309 D Mercedes-Benz midibüsü; il-ilçe, ilçe-köy arası ulaşımı; fabrika, okul, otel ve çeşitli kuruluşların personel taşıma hizmetleri; turizm; otobüs ve uçak terminal seferleri ve belediyelerin yolcu taşıma hizmetleri için en ideal araçtır.

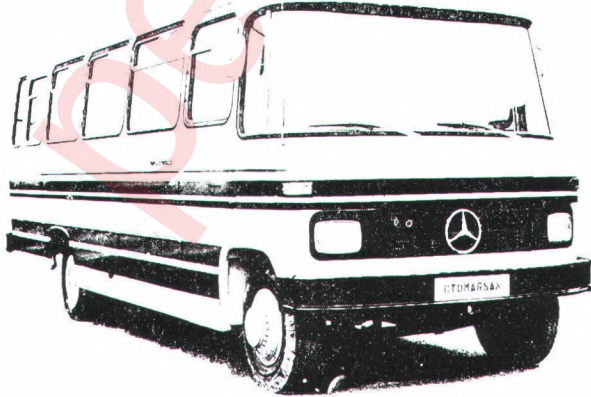
Mercedes-Benz

OTOMARSAN

"Yurt dışına taşan kuruluş"

PK 2 - Davutpaşa - İstanbul Tel 76 05 55

CİLT : XXVI

MART 1977

SAYI : 153

Fiatı 10 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Mehmet ORHON

Dergi Yönetim Komitesi

Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Bülent YARDIMCI
Caner ERSOY
Sedat SANATKAR

Teknik Sekreter :
Tekin ÇETİNTAŞ

Abone Ücreti :
Yıllık : 120 - 6 Aylık - 60 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi 1500 TL.
İç sahife 1000 TL.
Arka kapak içi 1500 TL.
Arka K. (Renkli Ofset) 3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 27 11 53 - 22 56 41

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilemez.

İKTİSAT DERGİSİ

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

CEMİYETİ YAYIN ORGANDIR.

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. 1977 Baharında Türkiye'de Toplumsal Kalkınmanın Görünümü ve Gelir Bölüşümü İ.F.M.C. Araştırma ve Etüd Grubu
10. Karikatür Tan ORAL
11. Türkiye'nin Dış Borç Yükü ... Uluç GÜRKAN
20. Dış Borç Üzerine Röportajlar Bülent YARDIMCI
28. Türkiye'deki Yabancı Bankalar Tuncay ARTUN
31. Ticari Mevduat-Kredi İlişkisi A. İhsan KARACAN
37. Dünya Ekonomisi ve Geleceği Sedat SANATKAR
43. Kadrocuların İktisadi Görüşleri ve «Kadro» Hareketi Mehmet KASIM
52. Van Depremi Klinik Vakalarda Örneklem Metodu Hakkında (II) M. Kenan MORTAN
57. Dış Basından Kaya ARDIÇ
67. Dış Basından Sinan DEMİRDÖĞEN

Görüş

Dünyamız, özellikle ikinci büyük savaştan sonra büyük bir kalkınma tutkusuna sahip olmuştur. Aslında, kişi ve toplumların refah düzeyini daha yukarlara çıkartmak, her dönemin ön- de gelen sorunuydu. Ancak, günümüzde en belirgin biçimde or- taya çıkması, değişen teknik olanakların yarattığı bir sonuçtur. Ulaşım ve haberleşme alanındaki yeni buluşlar, dünyayı adeta küçülttü. Bütün dünya milletleri, deyim yerinde ise, birbiriyle komşu durumuna girdi. Böylece, çok rahat bir mukayese ortamı kendini gösterdi. Her millet, refahın neresinde olduğunun ve asıl önemlisi diğer milletlerle arasındaki olumsuz farkın bilincine vardı ve böylece insanlığın en ihtiraslı fakat yüce yarışı başladı.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve ge- lişmeleri için kullanacakları kaynaklar kısıtlıdır. Bilindiği gibi, gelişme ve kalkınmanın stratejik faktörü yatırımdır. Yatırımın da kaynağı tasarruflardır. Tasarruf ise, gelirin harcanmıyan kısmı olduğuna göre, düşük gelire ve dolayısıyla düşük tasarrufa sa- hip bu tür ülkelerin içinde bulundukları açmaz ortadadır.

Kısıtlı kaynaklarına rağmen, ileri ülkelerle aradaki farkın ka- patılmasının tek çözüm yolu, kuşkusuz onlardan daha hızlı bir

gelişme hızına sahip olmaktır. Aradaki fark ve gelişme hızları bilinirse, farkın kaç yılda kapanacağını bulmak, basit bir hesap işidir.

Ülkemizde son günlerin en büyük tartışmalarından biri, 2000 yılında nerede olacağımızdır. Sayın başbakanın 2000 yılında bugünkü Almanya düzeyinde olacağımız iddiası, gerçekten çarpıcı ve özlemlili bir ifadedir. Gayri safi millî hasılası 40 milyar dolar dolar olan günümüz Türkiye'sinin 2000 yılında 400 milyar dolara çıkabilmesi için yıllık gelişme oranı kaç olmalıdır? Bulunan oran yüzde on'dur. Yıllık % 10'luk bir gelişme hızı, 2000 yılında, Türkiye'yi gerçekten 400 milyar dolarlık bir düzeye çıkarır.

Bilindiği gibi Türkiye'nin yıllık gelişme hızı, bütün çabalara rağmen ortalama % 7 dolayındadır. % 3'lük bir fark, bu tür sorun ve hesaplarla pek ilgilenmeyen kişilerce küçümsenebilir ve bu kişilerin gözünde ileri sürülen özlemlili ifadenin gerçekçilik derecesi maalesef yüksek görülebilir. Aslında sorunun bütün ağırlık noktası buradadır.

Türkiye, acaba % 7'lik hızı % 10'a çıkartabilir mi? Nasıl çıkartır? Bu iş bu denli kolay idiyse şimdiye kadar neden yapılmadı? Cevabı somutlaştırmaya çalışalım. Hafife alınabilir ve küçümsenebilir % 1'lik bir artış sağlayabilmek, yani % 7'yi % 8'e çıkartabilmek için, yatırımlara gidecek gerekli ek tasarruf miktarı, bugünün Türkiye'sinde 21 milyar liradır! Bu durumda, % 3 lük bir ek artışın boyutları konusunda bir fikir sahibi olmak son derece kolaylaşır. Kaldı ki, % 7'nin gerçekleştirilmesi için bile gerekli miktarlar, şimdiye kadar iç tasarruflarla sağlanamadığı ve daima dış tasarruflara başvurmak zorunda kalındığı gerçeği hatırlanırsa, özlemlili ifadeler karşısındaki değer yargımızı rahatlıkla verebiliriz.

Ama ne yapılabilir? Seçim yılındayız!..

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

İnceleme - Araştırma

1977 Baharında Türkiye'de Toplumsal Kalkınmanın Görünümü Ve Gelir Bölüşümü

İ. F. M. C.

Araştırma ve Etüd Grubu

1976 yılının ekonomik yönden sık sık değerlendirilmesi yapılırken en fazla şu noktalara değinilmekteydi.

1976 yılında dünya ülkelerinde bir durgunluk görülmektedir. Kalkınma hızları yavaşlamıştır. Ülkemizde ise kalkınma hızında planda öngörülen hızın altında kalınmasına rağmen % 7.2'lik gelişme gerçekleşmiştir. Dünya genel konjonktüründeki bu durgunluk yanında % 7.2'lik büyümenin önemi büyüktür.

Yorumcuların, eldeki verilere göre yukarıda belirtilen görüşleri bir noktada haklı görülebilir Gelişme hızının öneminden söz ederken, kanımızca şu noktaya dikkat etmek gerekmektedir. Ekonomimizde halâ tarım sektörü önemini ve sürükleyiciliğini devam ettirmektedir. Her ne kadar kullanılan teknolojinin büyük katkısından bahsedilmekte ise de 1975 ve 1976'larda doğal şartların çok iyi git-

mesi nedeni ile tarım sektöründeki gelişme hızı planda öngörülen hızın üstünde teşekkül ederek kalkınma hızının büyümesini sağlamıştır. Dikkat edilirse doğal şartların iyi olduğu yıllarda kalkınma hızı planda öngörülen hızların civarında, veya üstünde, tarım sektöründeki gelişmenin düşük olduğu yıllarda gayri safi millî hasıla gelişme hızı düşük olarak tahakkuk etmektedir. Bu nedenle, halâ kalkınma hızımızın yüksek elde edilmesi için doğal şartların iyiliğine çok büyük ihtiyaç olduğu ortadadır.

Esas temas etmek istediğimiz son yıllarda ülke ekonomisindeki büyümeden üretime iştirak edenlerin ne ölçüde üretimden pay aldıklarıdır. Ekonomideki büyümeden küçük bir grup yararlanıyor, üretime iştirak edenlerin çoğunluğu büyümeden gereği kadar yararlanamıyorlarsa, o zaman toplumsal kalkınmadan bahsetmek, «şu kadar hız elde ettik» demek bir yerde fazla birşey ifade etmeyecektir. Kalkınma çoğunluğun refahında bir rahatlık sağlıyorsa toplumsal kalkınmadan veya ülke kalkınmasından bahsedilebilir. Yoksa ufak bir nüfusun gelirlerindeki artış sadece onları kalkındıracak, toplumun kalkınmasından bahsedilmeyecektir.

Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkelerde gelirin bölüşümüne ait istatistiklerin derlenmesi çok zordur. Kaynaklar zayıftır. Bu nedenle ülkemizde de millî gelir tahminleri yalnızca gelirin doğuşu yoluyla hesaplanmaktadır. Gelirin oluşumuna katılanların aldıkları payların tesbiti yolundan ise tahminler yapılamamaktadır. Gelir dağılımına ait Devlet Planlama Teşkilâtının 1963, Siyasal Bilgiler Fakültesinin bir yayını olan özel çalışma 1968 ve yine Devlet Planlama Teşkilâtının 1973 yıllarına ait Türkiye gelir dağılımı çalışmaları bu sahada boşluğun doldurulmasına yardımcı olmuşlarsa da, bu yönde seri halinde bir istatistik ortaya koymadıklarından yeterli olamamışlardır. Yine bu gelir dağılımı çalışmaları üç yoldan hesaplanabilen millî gelir rakamlarının, üretim yolundan yapılan tahminlerin kontrol ve üretim faktörlerine düşen payların ayrı ayrı bulunması yerine, kişisel veya hane halklarına düşen gelirin saptanması amacıyla yapılmaktadır. Gelirin hem yurt düzeyinde hem de bölgesel dağılımındaki bozuklukları göstermek önde gelen noktalardır.

Bu çalışmaların sonucunda kullandıkları bazı ölçümlerle, Türkiye'de gelir dağılımının çok bozuk olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bu yazıda ise bozuk dağılımdan ötede bu dağılımın daha da bozulmakta olduğunun gösterilmesine çalışılmıştır. Son yıllarda gelirin bölüşümüne ait bulguları Devlet İstatistik Enstitüsünün «Türkiye'nin gelir ve istihdam dağılımındaki yapısal değişimi» yayınında 1968 - 1972 yılları için verdiği maaş, ücretler ve diğer faktör gelirleri ile yine Devlet İstatistik Enstitüsünün 1973 yılı için hazırladığı input-output tablosunun yine maaş, ücretler ve diğer faktör gelirleri ayırımından yararlanarak vermeğe çalışacağız.

Tablo 1 : Yurtiçi net faktör geliri ile maaş ve ücretler
(1968 — 1973) Milyon TL

	Yurtiçi net faktör gelirleri	Maaş ve ücretler toplamı	Maaş ve ücretlerin net yurtiçi faktör gelirleri içindeki payı %		Endeks 1968=100
1968	94.212.4	30.425.6	32.29		100
1969	103.900.7	34.508.2	33.21		103
1970	122.053.1	42.184.9	34.56		107
1971	156.934.0	53.759.1	34.26		106
1972	192.905.5	65.175.9	33.79		105
1973	248.361.4	82.886.0	33.37		103

Tablo 2 : Yurtiçi net faktör geliri ile maaş ve ücretler
(Devlet hizmetleri hariç) (1968 — 1973) Milyon TL

	Yurtiçi net faktör geliri (devlet hizmetleri katma değeri hariç)	Maaş ve ücretler toplamı (devlet hizmetleri sekt. maaş ve üc. ha.)	Maaş ve ücretlerin net yurtiçi faktör gelirleri içindeki payı %		Endeks 1968=100
1968	84.521.8	20.735.0	23.94		100
1969	93.489.6	24.097.1	25.78		108
1970	108.430.3	28.562.1	26.34		110
1971	138.085.1	34.910.2	25.28		106
1972	163.408.4	41.678.8	24.60		103
1973	217.197.4	51.722.0	23.81		99

Tablo 1’de toplam maaş ve ücretlerin, yurt için faktör gelirleri içindeki yerinin 1970 yılından sonra azaldığını göstermektedir. Temelde bu görünüm iktisat kurallarına uygundur. Yani enflasyon dönemlerinde fiyat artışlarından meydana geülen gelir artışı büyük ölçüde işverenlere akmakta, maaş ve ücretliler ise bu artıştan yararlanamamaktadırlar. Dolayısı ile yaratılan gelirden ücretliler daha az pay alır olmaktadır. Yukarıda verilen rakamlar da bunu teyit etmektedir. Ücretlilerin toplam yaratılan gelirden aldığı pay yıllar itibariyle giderek azalmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, maaş ve ücretlerin net yurt içi faktör geliri içindeki payı 1968’de 100 iken 1970’de 107 olmuş, daha sonra enflasyonun da etkisiyle bu pay 1971’de 106’ya, 1972’de 105’e ve 1973 yılında da 103’e gerilemiştir.

Tablo 2’de gösterilen özel kesimde ise durum daha da kötüdür. Özel kesim maaş ve ücretlerin net yurtiçi özel kesim faktör gelirleri içindeki payı 1968’de 100 iken 1970’de 110 ve 1973’de de büyük bir düşüşle 99’a inmiştir. Aynı zamanda ücretlilerin sayılarındaki artışta, işverenlerin sayılarındaki artıştan daha fazla artmakta olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Yine aynı kaynaktan istifade ederek 1970’de 1965’e göre ücretliler sayısı % 24.2 artmışken, işverenler % 17.0 artmış görülmektedirler. İşverenler derken kendi hesabına çalışanları da ihtiva etmekte olduğu bilinmelidir. İşverenlerin verilen sayıdan da az artması muhtemeldir.

Bu neticelerde ücretlilerin millî gelirden aldıkları payda ve bu payın kendi aralarındaki bölünüşünde de mevcut durumu bile muhafaza edemedikleri görülmektedir. İkinci tabloda ise kamu hizmetleri kesimi katma değeri ve kamu hizmetlileri maaş ve ücretleri toplam rakamlardan düşülüp, bu kesim hariç aynı işlem diğer kesimler için yapılıncaya toplam gelirden alınan payın biraz daha fazla oranda ücretliler aleyhine azaldığı görülmektedir. 1970 yılında yapılan devâlüasyon ve dünya konjonktüründeki büyük fiyat artışları nedeni ile 1970’ten itibaren ülkemizde büyüyen fiyat artışları ile ücretliler sayılarının nisbî olarak artmasına rağmen, ücretlilerin aldığı payın azaldığı görülmektedir. Bu bulgulara göre ücretlilerin, millî gelirin büyümesinden gereğince yararlanamadıkları açıktır. Toplumsal kalkınma ise üretime iştirak edenlerin hakettikleri payı alabilmeleri ile mümkün değildir. Bölüşümün böyle olmadığı görülmektedir. Rakamlar 1968 - 1973 dönemini kapsadığından örnekleri bu yıllardan verdik.

Fiyat artışları 1973'ten sonra daha da fazla laştığına göre yukarıdaki durumun 1974, 1975 ve 1976 yılları için de aynı olacağı söylenebilir. Yani ücretliler daha az pay almakta devam etmişlerdir.

Kamu kesiminde maaş katsayısının 12 olarak tahakkuk etmesine rağmen 1975 yılından beri maaşlar da sadece % 12.5'lik artış karşısında fiyatlarda aynı dönemde ortaya çıkan en azından % 60'lık fiyat artışını telâfi etmekten uzak kalacaktır.

Bu neticeler ücretlilerin yaratılan gelirden aldıkları payın yıldan yıla azalmasına devam edeceğini göstermektedir. Kısa dönemde gelir bölüşümündeki adaletsizliklerin giderilmesindeki güçlükleri ileri sürerek, kalkınma planlarında uzun vadede bölüşümdeki adaletsizliğin kalkması öngörülmüşken, planda öngörüleninden aksine bir gerçekleşme ortaya çıkmıştır.

Örnekte verilen maaş ve ücretlerin kapsamı millî gelir hesaplarındaki tarif ve tanıma göre şöyledir. Hesaplardaki maaş ve ücretler brüt olup, hiç bir kesinti yapılmadan önceki durumdadır. Ayrıca işveren hissesini de kapsar. Temelde işveren ve ücretlileri çıplak gelir veya çıplak ücret ilgilendirir. Bilindiği gibi vasıtasız vergilerin % 70'e yakını ücretliler öder. İşverenlerin ortalama geliri, ücretlilerin 3-4 katına varır. Bu netice ücretlilerin vergi yükünün, işverenlere göre çok ağır olduğunu gösterir. Ayrıca enflasyonun sürdüğü yıllarda, ücretliler ücretlerinin arttığı oranda ve müterakkiyet'te vergi öderler. İşverenler enflasyon artışı oranında vergi ödemedikleri gibi, geliri kazandıktan bir yıl sonra vergisini ödediklerinden para kıymetindeki azalmadan da istifade ederler. Bütün bu açıklamalardan vardığımız sonuç şudur: Tablolarda verdiğimiz örnekte ücretlilerin millî gelirden aldığı payın azaldığını kanıtlarken kullandığımız veriler nedeni ile ortaya konulan neticelerden durum daha da kötüdür. Eğer çalışma çıplak gelir ve ücretlerle yapılabilse idi, millî gelirin paylaşılmasında büyük kesimin aleyhine gelir bölüşümünün daha da büyük bir hızla bozulduğu görülebilecekti.

Bu nedenle hazırlıkları yapılmakta olan 4'üncü 5 yıllık planda bu konuya da gerekli ağırlık verilmesi, hiç olmazsa ücretliler aleyhine devam eden bozulmanın durdurulması için kısa vadede ne gibi çareler aranması gerektiğinin ortaya konulması lâzımdır.

Öngörülecek tedbirler ile bu durumun büyük kesim yararına düzeltilmesi ve bu neticeleri bizlere gösterecek gelir dağılımı istatistiklerinin de bir an önce ele alınması en büyük dileğimizdir.

POLYESTER **NYLON 6**

SİFAS

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ELYAF

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Atatürk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşısı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 63

Her Ay Bir Sorun

Türkiye'nin Dış Borç Yüğü...

- Dış borçlarımız ana para ve faiz olarak **ulusal gelirin** dörtte birine eş düzeyde.
- Yıllık dış borç ödemelerimizin ihracata oranı yüzde 20'yi aşmış bulunuyor.

Uluç GÜRKAN

Türkiye'nin dövizle ödenecek dış borçları ana para olarak 7 milyar doları aşmış bulunmaktadır. Bu borçların faiz yükü ise 3 milyar dolar dolayındadır. Böylece toplam dış borç yükü 10 milyar dolara varmıştır. Dış borçlarımız Üçüncü Plan dönemine girildiği 1973 yılı başında ise, ana para ve faiz olarak toplam 3,5 milyar dolar düzeyindeydi.

Yukarıdaki rakamlar, Türkiye'nin dış borçlarının Üçüncü Plan döneminde 2,5 katdan fazla arttığını ortaya koymaktadır. Bu dönemde borçlanma temposu özellikle son iki yıl içinde hızlanmıştır. Gerçekten, 1975 ve 1976 yıllarında Türkiye, «Düyun-u Umumiye» günlerine benzer biçimde gittikçe kabaran dış borçlarla nefes alabilmiş-

tir. Son yılların borçlanmalarının üçte ikisinin çok kısa vadeli olması ve bütünüyle dış ticaret açığının finansmanında kullanılması, bu ağır yargıyı doğrulamaktadır.

Türkiye Üçüncü Plan döneminden giderek hızlanan bir tempoda oldukça büyük bir dış borç yükü altına sokulmuş olmakla birlikte, Hükümet yetkilileri Türkiye gibi bir ülke için bu borçlanmayı çok görmek gerektiğini savunmaktadırlar. Bu görüşün bazı iktisatçılar tarafından da paylaşıldığı gözlenmektedir.

Türkiye'nin dış borç yükünün fazla olmadığı savunusu, başlıca iki yanılgıdan destek almaktadır. Birinci yanılgı, dış borçların tartışılmasında eksik bilgi kullanılmasından doğmaktadır. İkinci yanılgı ise, dış borç yükünün hesaplanmasında bir takım anlamsız göstergelere dayanılması olmaktadır.

Dış Borçların Bütünü :

Türkiye'nin dış borçlarının bütün olarak toplandığı sıhhatli bir kaynak yoktur. Bu nedenle, dış borçların dökümü yapılırken, kasıtlı ya da kasıtsız olarak bazı borçlar atlanmakta ve Türkiye'nin durumu olduğundan farklı gösterilmektedir.

Türkiye'nin dış borçlarının derlendiği aşağıdaki sıralama gerçek durumun saptanabilmesi bakımından yeterli bir fikir verebilecek niteliktedir.

— **Kamu ve özel kesimin uzun vadeli proje ve program kredisi kullanımı ile ticarî kredilerden doğan borçlar :** Bu kalemde Türkiye'nin 1976 yılı sonu itibariyle 3 milyar 822 milyon dolarlık borcu bulunmaktadır. Bu miktar, başta Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası olmak üzere uluslararası finansman kuruluşları ile yabancı hükümetler ve firmalardan fiilen alınmıştır. Ayrıca, 1 milyar 640 milyon dolarlık kredinin anlaşması yapılmış, ancak henüz kullanılmamıştır. Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un verdiği bilgiye göre 850 milyon dolarının 1977 yılında kullanılması beklenen bu tutar, henüz kullanılmadığı için dış borç yükünün hesaplanmasında dikkate alınmamıştır.

— **Uluslararası Para Fonu (IMF) in Özel Çekiş Hakları (SDR) den yapılan kullanım :** 1975 ve 1976 yıllarında IMF'e toplam 450 milyon dolar borçlanılmıştır. IMF'deki kotamızın üç katını aşan bu borçlanma, Petrol Kolaylığı Fonu, Altın Tranşı ve Telâfi Edici Kolaylık Fonu'ndan yapılmıştır.

— **Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları :** Türk bankalarında büyük bölümü yabancı özel ve tüzel kişilere ait olmak üzere açılmış bulunan DÇM Hesapları'nın bakiyesi Şubat 1977 itibarıyla 1 milyar 840 milyon dolara ulaşmıştır. DÇM Hesapları kanalıyla yapılan borçlanmanın beşte üçlük bölümü 1 yıl ve daha kısa vadeli dir.

— **Avrupa Para Piyasası'ndan Orta Vadeli Kredili Kullanımı :** Avrupa Para Piyasası'ndan bugüne değin beş ayrı anlaşmayla toplam 360 milyon dolarlık orta vadeli kredi sağlanmıştır. Bu piyasadan ayrıca TPAO aracılığıyla 25 milyon dolarlık tahvil borçlanması yapılmıştır.

— **Banker kredileri :** Merkez Bankası'nın bankacılık olanaklarını zorlayarak genellikle yabancı muhabirlerinden yaptığı borçlanmaların 300 milyon doları aştığı tahmin edilmektedir. Bu borçların vadeleri birkaç ayla sınırlıdır.

— **Arrier borçlar :** Akreditifi açılan bir kısım ithalâtın döviz transferleri bekletilirken, ithal konusu malın çekilerek kullanılması yoluyla yapılan bu borçlar yeniden canlanmış bulunmaktadır. Tutarının 200 milyon doları bulunduğu belirtilmektedir.

— **Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) in Emanet Hesabı :** Aralık 1976'da BIS'den «kullanılmamak» koşuluyla 150 milyon dolar alınmıştır. Altı ay süreli ve faiz ödemesi bulunan bu borçlanma Türkiye'nin rezervlerini «kredi alabilirliğini» arttırmak üzere yüksek göstermeyi amaçlamaktadır.

Toplamı 7 milyar doları aşan bu borçların faiz yükünün ise 3 milyar doları bulunduğu hesaplanmaktadır. Dış borçların ana para ve faiz

**milyon
ların
sevgili
si**

TÜRKİYE İŞ BANKASI

olarak geri ödeme süresinin büyük bölümünün önümüzdeki dört yıla toplanmış olması sorunun en önemli yanını oluşturmaktadır.

Dış Borç Yükü :

Dış borç yükünün değerlendirilmesinde, toplam dış borçların ulusal gelire oranı ile dış borç ödemelerinin ihracat gelirleri karşısındaki durumu önemli göstergeler olarak kullanılmaktadır. Buna karşın, kişi başına dış borç yükü hesaplamaları fazlaca bir önem taşımamaktadır. Ulusal geliri, döviz gelirleri sınırlı olan bir ülkenin salt nüfusu fazla diye imtiyazlı olacağını düşünmek olası değildir. Bu nedenle çeşitli ülkelerde kişi başına düşen dış borç tutarlarını alt alta sıralayıp Türkiye'nin potansiyelinin yüksekliğinden söz etmek ciddi bir nitelik taşımamaktadır.

1976 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin dış borçları ana para olarak toplam ulusal gelirin yüzde 18'ine eş değerde oturmaktadır. Dış borçlar faiz yüküyle birlikte ise toplam ulusal gelirin yüzde 25'i düzeyindedir.

Aşağıdaki tabloda dış borçların ulusal gelire oranının özellikle son iki yıl içinde ani sıçramalarla artışı sergilenmektedir.

Yıllar	Toplam Ulusal Gelir	Ana Para Olarak Dış Borçlar	% Pay	(Milyon Dolar) Ana Para ve Faiz Olarak	
				Dış Borçlar	% Pay
1973	22.131	3.100	14,01	4.250	19,20
1974	30.837	3.250	10,54	4.450	14,43
1975	35.670	4.600	12,90	6.500	18,22
1976	39.365	7.050	17,91	10.000	25,40

Görüldüğü gibi, Türkiye'nin dış borçlarının toplam ulusal gelire oranı yıldan yıla artmaktadır. Öte yandan, dış borç artışı ulusal gelirdeki büyümeyi de giderek artan ölçüde finanse eder olmuştur. 1974 yılında ulusal gelir artışına dış borç artışının oranı yüzde 2 dolayın-

da kalırken, bu oran 1975’de yüzde 28’e, 1976 yılında ise yüzde 66’ya çıkmaktadır.

Dış borç yükünün değerlendirilmesinde bir başka anlamlı gösterge olan yıllık ödemelerin ihracat gelirlerine oranlaması ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Yıllar	İhracat Geliri	Faiz ve Hizmet		(Milyon Dolar) Ana Para, Faiz ve Hizmet ¹	
		Ödemeler	% Pay	Ödemeler	% Pay
1973	1.317	83	6,30	155	11,77
1974	1.532	119	7,77	245	15,99
1975	1.401	139	9,92	257	18,34
1976	1.960	230	11,73	360	18,37
1977	1.850	350	18,92	525	28,38

(1) Borç tecilleri dahil değil.

(2) Tahmini.

Dış borç ödemelerinin yıllık seyrinin ihracat gelirlerine oranı tehlikeli bir artış hızı içinde görülmektedir. Buna rağmen yukarıdaki tablo, özellikle ana para olarak bütün dış borç ödemelerini kapsamamaktadır. Örneğin, DÇM ödemelerinin, banker kredileri ile arrier borçların kapatılmasının bankacılık işlemleri çerçevesinde yapılması nedeniyle izlenmesi mümkün olmamaktadır.

Dış borç yükünün, ödemeler dengesi açıkları ve rezerv birikimi ile birlikte değerlendirilmesi, Türkiye’yi dünyanın en güç durumdaki on ülkesi arasına sokmaktadır. Bu on ülke uluslararası finansman çevrelerinde sırasıyla, Mısır Arap Cumhuriyeti, Brezilya, Güney Kore, Türkiye, Güney Afrika, Arjantin, Peru, Meksika, İspanya ve Endonezya olarak sıralanmaktadır. Ancak, bu ülkelerden Brezilya, Meksika, Peru, İspanya, Güney Kore ve Güney Afrika, döviz gelirlerinin yüksek düzeyi nedeniyle belirli bir rahatlık içinde bulunmaktadır. Türkiye ise, azalma eğilimi göstermesine rağmen önemli bir işçi döviz potansiyeline sahip oluşuyla avantajlı sayılmaktadır. Ancak, borçlarının yarısına yakın bölümünün kısa vadeli oluşu ve dış ticaret açığı

ğını kapatabilmek kaygısıyla borçlanmakta oluşu en büyük güçlüğü sayılmaktadır.

DÇM Hesapları :

Türkiye'nin kısa vadeli dış borçları özellikle DÇM Hesapları nedeniyle önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Eldeki en son bilgiye göre bakiyesi 1 milyar 840 milyon dolara ulaşmış bulunan DÇM Hesapları'nın beşte üçünün vadesi 1 yıl ve daha azdır. DÇM mevzuatında yapılan son değişiklik, üç aydan kısa vadeli hesap açılmasını önlemesine ve vadenin uzaması doğrultusunda daha yüksek faiz farkı ödenmesini sağlamasına rağmen, kayda değer bir gelişme yaratacak nitelikte bulunmamaktadır. Uluslararası para piyasalarının kendine özgü koşullarının buna engel olduğu bilinmektedir.

Para piyasalarında ticarî bankalar, 1 ve daha kısa vadeli kredileri kolaylıkla, örneğin teleks notlarıyla verebilmektedirler. Daha uzun vadeli krediler için ise geniş kapsamlı anlaşmaların yapılması gerekmektedir. Her önüne gelenin peşinde koştuğu DÇM kredileri için geniş kapsamlı anlaşmalar yapılması olası değildir.

Öte yandan, ticarî bankalar pahalı olarak ve kolaylıkla Türkiye'ye DÇM kredileri açtıkları gibi, en ufak bir güvensizlik ortamında bu alacaklar için «batak» hükmüne varabilmektedirler. Morgan Guaranty Bank'ın Türk bankalarındaki DÇM Hesapları için bilançosunda «Şüpheli Alacaklar» arasında yer alması bu olgunun çarpıcı bir örneği olmuştur.

Büyüyen Endişeler :

DÇM Hesapları'nın bugün ulaştığı boyut, geniş çevrelerde endişeyle izlenmektedir. Ekonomist Dr. Öztin Akgüç'e göre, DÇM Hesapları Türkiye ekonomisinin üzerine «Demoklesin kılıcı» gibi asılmıştır. Sanayici Ertuğrul Soysal, «Türkiye'yi batırmak istiyorsanız DÇM yoluyla borçlanmaya devam edebilirsiniz» diyebilmektedir. Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri Güngör Uras, uzun süreden beri DÇM Hesapları'nın varlığının Türkiye'nin para piyasalarından olumlu koşullarda borçlanmasını engellediğini savunmaktadır.

Benzer eleştiriler yurt dışında kredi sağlayan kuruluşlardan da gelmektedir. Birleşik Amerika'da çıkan **Institutional Investor** dergisi, büyük bir New York bankasının sözcüsünün, «Biz DÇM düşüncesinin yanlış bir politika olduğu inancındayız. Bu, ilgili ülkeyi kısa sürede çok fazla borçlanmaya yöneltir» dediğini nakletmektedir. Bu arada, aralarında Citibank, Bank of America ve Chase Manhattan gibi başta gelen Birleşik Amerikan bankalarının, Türkiye'ye 13 aydan daha kısa vadeli DÇM kabulünün önlenmesi koşuluyla, geri çekilişleri karşılayacak tutarda destekleme önerdikleri haber verilmektedir.

DÇM Hesapları'na karşı duyulan kaygılar Hükümet yetkililerini de etkilemişe benzemektedir. Kısa bir süre öncesine değin bu konudaki eleştirileri, «Gelişme yolundaki ülkeler için, menşei ne olursa olsun dış kaynak kullanmak zorunludur» sözleriyle karşılayan Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon, son günlerde «DÇM Hesapları'nı savunmadığını» ısrarla belirtir olmuştur.

Yaydan Çıkan Ok :

DÇM Hesapları'nı artık kimse savunmamaktadır. Herkes, bu yolla yapılan borçlanmaların vadesinin kısalığından, pahalıya geldiğinden ve bu nitelikleriyle olumlu borçlanma olanaklarını daralttığından yakınmaktadır. Buna rağmen DÇM Hesapları'nın kullanımı bütün hızıyla sürmektedir. DÇM Hesapları'nın tasfiye olanağı yitirilmişe benzemektedir.

Bugün için DÇM Hesapları yoluyla yapılan borçlanmaların tutarı, gerek Merkez Bankası, gerekse döviz pozisyonu tutma yetkisine sahip özel bankalardaki toplam rezerv birikiminin iki katını aşmış durumdadır. Bir başka deyişle, Türkiye bütün döviz mevcutlarını ortaya koysa DÇM borçlarının ancak yarısını ödeyebilecektir. Buna karşın, büyük çoğunluğu 13 ay vadeli olan DÇM Hesapları ile ilgili olarak Türkiye her ay önemli tutarda geri ödeme yapmak zorundadır.

1976 yılının ikinci yarısından sonra DÇM geri ödemelerinin ana para olarak aylık yükünün yaklaşık 150 milyon doları bulduğu hesaplanmaktadır. Kısıtlı ihracat ve işçi döviz gelirleriyle ithalâtın ancak yarısını finanse edebilen Türkiye geri ödeme yapamamaktadır. Vadesi gelen borçların tecili ve yeni borçlar alınması peşinde koşul-

maktadır. Çaresizlik içinde her geçen gün daha ağır koşullar kabul edildiğinden DÇM Hesapları'nın sahipleri paralarını pek geri çekmemektedirler. Daha doğrusu, Türkiye'nin ödeme gücünü de denetleyebilmek amacıyla Hesapları'nı önce kapatmakta, ancak daha yüksek faiz koşullarıyla yeni bir hesap açtırmakta pek zaman kaybetmemektedirler.

Böylece, DÇM Hesapları yoluyla Türkiye'ye borç vermenin avantajı hızla büyümektedir. Institutional Dergisi'ne göre, bu konuda bir Birleşik Amerikalı banker şöyle demektedir: «Amerikan bankalarının bu pazara neden akın etmediklerini anlamıyorum. Biz, hiçbir güçlükle karşılaşmadan yüzde 6 avlanıyoruz.»

Amerikalı bankerin «avlanmak» sözcüğüyle anlatmak istediği, DÇM borçlanmalarında yapılan peşin ödemeler olmaktadır. Bu ödemeler, gayriresmî niteliğine rağmen yetkililerce de bilinmekte ve kabullenilmektedir. DÇM kredilerine tanınan kur garantisi ve Türk Lirası'nın devalüasyonuna ilişkin bekleyişler bu gibi ödemeleri kolaylaştırmaktadır.

Bugün peşin ödeme oranı yüzde 6 düzeyini de aşmış bulunmaktadır. Uluslararası finansman çevrelerinde etkili **International Reports** örgütü, Türk bankalarının yüzde 10'luk peşin ödeme koşuluyla borç aradıklarını bildirmektedir.

Bütün bu sakıncalarına rağmen DÇM yolundan geri dönülememektedir. Mevzuatta yetersiz düzenlemelerle sorunun ötelenmesine çalışılmaktadır. Olumlu borçlanma olanaklarını her geçen gün daralttığı gözlenen bu yolda daha ne kadar yürüneceği belirsizdir. Olay **Euromoney** dergisinde şöyle değerlendirilmektedir.

«Türkiye kısa vadeli DÇM kredilerine ağırlık verme durumundadır. Orta vadeli kredi piyasasında ise oldukça seyrek görünmektedir. 1975 ve 1976 yıllarında orta vadeli kredi piyasasından dört defa toplam 345 milyon dolar sağlayabilen Türkiye, 1977 yılında bu piyasadaki iki ya da daha fazla borçlanma karşılığı 250 milyon dolar bulabilecektir. Daha yüksek tutardaki bir borçlanma isteği faiz yükünün ağırlaşmasıyla sonuçlanacaktır.»

Dış Borçlar Üzerine Röportajlar

Bülent YARDIMCI

«DÇM TÜRÜ BORÇLANMA DA FİRMA ÇIKARI İLE TOPLUM ÇIKARI ÇELİŞİKTİR»

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

Soru : Son iki yıldır, Türkiye'nin dış borçlanmasında nicelik ve nitelik itibariyle ne gibi değişiklikler olmuştur?

Cevap : Nicelik açısından, dövizle ödenecek dış borçlar son iki yıldır büyümüş, GSMH ve ihracat geliri itibariyle yükü artmıştır; nitelik itibariyle ortaya çıkan değişme ise, 1975'den bu yana, DÇM borçlarının toplam dış borçlar içinde payının artmasıdır. Bu genel ifadeleri rakamlaştırmakta yarar görürüm: 1970-74 yılları arasında (1972'deki 465 milyon dolar DÇM girişi bir tarafa bırakılırsa) ortalama DÇM yıllık girişi 100 milyon dolar kadardır; (900 milyon dolar kadar kullanılmamış kredi hariç) dövizle ödenecek dış borçlar da 2.5 milyar kadar olmuştur; diğer bir deyişle, birinci toplamın içinde önemsenecek kadar önemsiz kalmıştır. Oysa, 1975 ve izleyen sürede, durum tamamiyle değişmeye başlamıştır: 1975'de, (kullanılmamış kredi hariç) dövizle ödenecek borçlar 3 milyar dolara, net DÇM girişleri 960 milyon dolara çıkmıştır; yani, 1970-74 ortalamasına göre, borçlar 1.4 milyar dolar artarken, DÇM'ler toplamın % 25'ine ulaşmıştır. 1976'da ise, (1976 Eylülü itibariyle) yine kullanılmamış krediler ha-

riç, dövizle ödenecek borçlar 3.3 milyar dolar, net DÇM girişleri ise 1.6 milyar dolar olmak üzere toplam 4.9 milyar dolardır; net DÇM girişleri, bunun % 32'sini oluşturmaktadır, toplamdaki artış ise, bir yıl öncesine göre 1 milyar dolardır.

Soru : 1974 sonundan bu yana gözlenen bu nicelik ve nitelik değişmesini ne gibi etkenlere atfedebilirsiniz?

Cevap : Bu değişmeyi, sanıyorum ki, üç tür etkenin birlikte aynı yönde yarattığı sonuçlara bağliyabiliriz: bunlardan birincisini, Türkiye'nin genel olarak dış borçlanmasını teşvik eden iç etkenlerin ivme kazanması diye tanımlıyabiliriz; ikincisi, dış dünyadaki gelişmelerin de aynı yönde 1974'den bu yana kendisini duyurmasıdır; üçüncüsü de, ekonomi politikası tedbirlerinin aynı yönde etki yapmasıdır. Ancak, bu üç etken birbirinden bağımsız olmayıp, karşılıklı etkileşme vardır; hatta, bazı hallerde, eş-anlı olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Soru : Genel olarak dış borçlanmayı teşvik eden iç ve dış etkenlerin varlığına değindiniz. Bunlardan ne kastedtiğinizi biraz açık-lar mısınız?

Cevap : Bunlar, artık, açıkça bilinen nedenler olmakla beraber, kısaca değineyim: dış etkenlerin başlıcası, 1968-73 döneminde pek az değişen dış ticaret hadlerinin, 1974 başından itibaren, süratle Türkiye aleyhine dönmesidir; dış piyasadaki durgunluktan ötürü, ihracat gelirleri ve işçi döviz transferlerini artırma olanaklarının kısıtlanmasıdır; diğer taraftan petrol fiyatları ve bunun yol açtığı tüm ithal fiyatları artışının ithal giderlerini büyütmesidir; tabii, bir taraftan da, dışardaki işçi sayısının değil artmak, aksine azalmak eğilimine girmesi vardır. Bunlara, Amerikan silah ambargosunun Kıbrıs ve Ege sorunlarıyla birlikte ithal giderlerini artırıcı etkisi de eklenmelidir. Ayrıca, dış dünyadaki durgunluk, dışardaki malî kurumları, ellerindeki atıl likid fonlara yeni kârlı plasman alanları aramağa zorlamıştır. İç etkenler ise, Türkiye'de, tasarruf eğilimini azaltıp tüketim eğilimini yükselten, ithalatı teşvik ederken ihracatı etmeyen tüm parasal ve yapısal etkenleri kapsar. Dizginlenemeyen ve dış dünyadan hızlı enflasyondan, girdileri için dışa bağımlılık oranı yüksek sanayi dallarının

(başta Otomotiv sanayii) son yıllarda hızlı gelişmesine; petrol tükctimini kısacak kısa ve uzun vadeli tedbirler alacak yerde «neredeyse Türkiye'yi dünyanın en ucuz benzin satan ülkesi» haline getiren petrol politikasına; ithal ikamesi yapılıyor diye iç tüketimi artıran sanayi yatırımlarına kadar bir dizi iç neden ithalâtı sürekli artırıyor. Buna karşılık, ihracat kesimi çetin sorunlarla karşı karşıya: mamuller için atıl kapasite, tarım ürünleri için stoklar (buğday, tütün) bu kesimi niteliyor; gerçekçi döviz kuru politikası da yürütülmeyince, carî işlemler açığı sürekli büyüyor. Ciddî ve kapsamlı bir vergi sistemi içinde tasarrufları artırma yoluna gidilmeden, aceleci yatırım hevesleri dolayısıyla büyüyen iç tasarruf ve carî işlemler açıkları ancak dış borçlanmayla karşılanabilir.

Soru : Kısa vadeli DÇM girişlerinin ekonomi politikasıyla teşvik edildiğini söylediniz. Bu konuya da kısaca değinir misiniz?

Cevap : Hemen şunu belirteyim ki, Mart 1977 başında, Maliye Bakanlığı, Avrupa para piyasası ile Türkiye'nin ödediği faiz arasındaki farkı, vade uzadıkça faiz farkı büyüyecek biçimde değiştirmiştir. 1.75 puan olan fark, bir yıla kadar süreli olanlardan 1.5 yıl vadeli olan DÇM'lere kaydırılmış, 4 yıl vadede bu fark 2.12'ye 50 ay ve daha uzun vadelielerde 2.25 puana çıkarılmıştır.

Ancak, DÇM'lerin yarattığı sorun sadece vade ile de ilgili değildir; döviz kazandırıcı olmayan işlerde kullanılıp, ödeme vadesinde döviz taahhüdü yüklemeleri, içerde kredi hacmini genişletmeleri, firmaların iç kredi ihtiyacını karşılamak için kolay bir yol olması, oysa bunun ekonomi için döviz taahhüdü yüklemesi gibi sorunları var.

Bunları teşvik eden ekonomi politikasına gelince: aracı kârlarının büyüklüğünden, bunun vergiden kaçabilmesine, formalitelerin basitliğine, faizlerin vergiden muaf olmasına kadar bir dizi etken sayılabilir.

Soru : Genel olarak dış borçlardaki artışın Türkiye'yi olumsuz yönde etkilediği ve dış borçlanmadan vazgeçmek gerektiğini söyleyebilir misiniz?

Cevap : Böyle bir genelleme yapmayı doğru bulmuyorum. Olgunlaşma dönemi çok uzun, ancak dolaylı üretkenliği olabilecek, büyük projeleri iç tüketimi kısarak finanse etmek, demokratik hükümetlerce kolay kabul edilemiyor. Döviz olanaksızlıkları da buna eklenince, yatırımdan vazgeçmek yerine dış borçlanma yeğ tutuluyor. Bu tür büyük yatırımlar için uzun vadeli borçlanma kaçınılmaz oluyor.

Ancak, dış borçlanma, eğer bugün DÇM hesaplarında görülen etkenleri birlikte getirirse, buna kesinlikle «olumsuz borçlanma» demek gerekir. Şunu belirteyim: eğer DÇM girişleri bir düşük dünya konjonktürünün geçici karşılayıcısı olsaydı, yine pek fazla eleştiriye gerek kalmazdı: çünkü, izleyen yüksek konjonktürde bunları ödeme olanağı ortaya çıkardı. Oysa, görünüm odur ki, Türkiye, önümüzdeki yıllarda döviz durumunda önemli iyileşme beklememektedir; aksine, carî işlemler açığının daha da büyümesi beklenmektedir. Bu tür borçlanma, bir taraftan iç ekonomide ciddi tedbirlerin alınmasını engelliyor; bir taraftan da, kredi verenler açısından Türkiye'yi, borç yükü ödeme olanaklarına oranla yüksek, dolayısıyla rizikosu fazla, bir ülke haline getiriyor.

Ayrıca, DÇM'lere firmaların başvurmalarının bir nedeni de, yerli parayla kredi ihtiyaçlarıdır. Şimdi, bunları geri ödeme vakti geldiğinde, hem belirli bir ithalat hacmine hem de belirli bir iç kredi hacmine şartlanmış iç piyasanın, bundan yoksun kalması sözkonusu olacaktır. Türkiye, bir kere, hangi döviz fazlasıyla bunları geri ödeyecektir? İç kredi hacmi daraldığında, bunun piyasa ekonomisi üzerindeki daraltıcı etkisi nasıl atlatılacaktır? Gerçekten, bu sorunlar üzerinde durup, düşünmeyi gerektiriyor. Şunu belirteyim ki, bu tehlike hiç de gerçek dışı değildir. Türkiye, benzer bir durumu 1927-29 yılları arasında yaşamıştır. Sorun, dış borçlanmadan vazgeçmek değil, bunu akılcı yoldan yapmaktır. Bir de, içerde tasarrufu artıracak tedbirleri almadan, hovardaca yaşayan tüketici bir sınıfa göz yummak dış piyasalarda olanak aramak, tabii, çıkar yol değildir.

Ayrıca, şunu unutmayalım ki, DÇM türü borçlanmada firma çıkarı ile toplum çıkarı çelişiktir; firma, iç piyasadan daha düşük faizle kredi kaynağını istediği kadar bulduğu sürece, kârlıdır. Bunu, döviz taahhüdünü, Türkiye'nin alacaklılar açısından rizikosunu düşünmek

firmaya düşmez. Oysa, bu taahhüt ve doğan sonuçlar, Türk ekonomisine aittir. Aradaki bu farkı da unutmamak gerekir.

Soru : Siz nasıl bir çözüm yolu önerebilirsiniz?

Cevap : Çözüm yolu, tabii, öncelikle carî işlemler açığını azaltacak ve iç tasarrufları teşvik edecek tüm tedbirleri denemekten geçer. İkincisi, DÇM borçlanmalarını daha az cazip hale getirecek tedbirler düşünülmelidir. Üçüncüsü, döviz kazandırıcılığı olmayan işlerde, bu tür borçlanmaya kesin sınırlama getirilmelidir. Ve nihayet Türkiye'nin borçlanma sınırını aşması önlenmelidir.

« 1 DOLAR 25 LİRADAN AZ OLMAMALI »

Prof. Dr. Kenan BULUTOĞLU

Soru : DÇM ve Türkiye'nin giderek artan dış borçları güncel bir konu oldu. DÇM ve dış borçlardaki artışın ortaya çıkaracağı sıkıntılar neler olabilir?

Cevap : Biliyorsunuz, 1975 ve 1976 yıllarında Türkiye'nin dış ticaretindeki gelişme olumsuz yönde oldu. Bu iki yılda dış ticaret açığı arttı, ve Merkez Bankası'nın rezervleri eridi. Halen döviz rezervlerinin gerçek miktarı negatiftir. 1977 başında eritilecek rezerv kalmadığı için durum büsbütün vahim bir hal aldı. 1976 da dış ticaret açığını kapatmak için hükümet kısa vadeli borçlanma olan DÇM kulandı. 1976 Kasım sonunda 1 milyar 800 milyon dolar DÇM bakiyesi vardı. Bugün dövizle ödenecek toplam dış borçlarımızın miktarı 1976 sonunda 3,5 milyar dolar olduğuna göre bunun yarıdan fazlası DÇM haline gelmiş demektir.

Bu kötü bir durum. Çünkü bu 1 milyar 800 milyon doların tümü kadar her yıl borç almak gerekir ki sıfır noktasında olalım. Yani borcun tümünü ödemek için bir o kadar daha borç almak gerekir. Bu fonlardan yeni bir ek kaynak alınacaksa, 1 milyar 800 milyon doların üstünde bir borçlanmaya gitmek gerekir.

Soru : Bu durumda dış borçlar açısından bir açmaz içinde olduğumuz söylenebilir mi

Cevap : Biraz iyimser tahmin edilmiş olmakla beraber bu yıl dış ticaret açığı zaten çok yüksek. 1977 programına göre 2,5 milyar dolarlık bir ihracat 5 milyar 800 milyon dolarlık da ithalât yapılacak. Dış ticaret açığı 3 milyar 300 milyon dolar. Buna 220 milyon dolar faiz ödemesi eklenecek, 70 milyon kâr transferi aktarılacak, proje kredileri için 25 milyon ödenecek. İşçi dövizî gelirlerinden 1 milyar 150 milyon, diğer görünmeyenlerden 310 milyon elde edilince ticarî işlemler açığının 2 milyar 100 milyona düşmesi bekleniyor, TÜSİAD'ın tahmini işçi dövizî girişlerinin 200 milyon dolar daha az olacağını öngörüyor. Ayrıca ihracatın biraz daha fazla olacağını ithalâtın ise 300 milyon dolar daha az olacağını tahmin ediyor. Hükümetin dış ticaret açığı tahmini 2 milyar 100 milyon dolar, TÜSİAD'ın ise 2 milyar 700 milyon dolar. Şüphesiz ki 2,5 milyarın üstünde olacak.

Bu açık nasıl kapatılacak? Hükümet burada kısa vadeli sermaye hareketlerine, yani DÇM'a 1 milyar 140 milyon koymuş. 1,5-2 milyar dolar zaten mevcut DÇM'ın ödenmesi için gerekli. Bu durumda toplam 4 milyara yakın dış kaynak gerekiyor. Avrupa'da Euro-Dolar çok serseri para var şimdi. Fakat bunu az çok itibarı olan, dış ticareti bakımından itibarı olan ülkelere veriyorlar. Türkiye'nin bu hacimde parayı kısa vadeli borçlanmayla alabileceğini sanmıyorum.

Soru : Spekülatif amaçlarla kendisine mahreçler arayan bu piyasadaki parayı almak için son faiz yükseltmesi ve Merkez Bankası'nın kur garantisi yeterli olmaz mı?

Cevap : Uzun vadelielerde bir faiz yükseltmesi yapıldı. Fakat zaten bunların faizi çok yüksek. Resmî faizden alınmıyor bu paralar. Bu son faiz yükseltmesi çok hafif kalıyor. Avrupa faiz haddinden 1.75 veya 2 puan daha fazla faiz veriyoruz. Fakat bununla kalmıyor. Resmî olmayan yoldan, alınan faizden daha yüksek miktarda borçlanırlar veya açıktan faiz farkı verilerek gayri resmî transferlerle daha yüksek faizler ödeniyor. Öyle ki DÇM piyasasından para getiren Türk iş adamına bu paranın maliyeti yüzde 22'dir. Buna bir de hükümetin kur garantisi nedeniyle kattığını eklersek, paranın maliyeti

Türk ekonomisine yüzde 30'u buluyor. Bu kadar pahalı bir paranın faizini yüzde 1-2 arttırırsanız durum değişmez. Zaten hükümetin tanıdığı faizin daha fazlası verildiği halde bulmakta zorluk çekiliyor. Bunun dışında tabii ihracat azalacak.

Soru : Niçin azalacak?

Cevap : Türkiye'de fiyatlar yurt dışından daha fazla artıyor. Fiyatlar artarken ve iç talep kamçılanmışken Türkiye'nin malları iç talebi karşılamaya yönelir.

Bazı malların fiyatı uluslararası piyasada yükseliyor. Fakat bunlar bizim ihraç mallarımız arasında değil. Bir yandan iç piyasadaki talep artışı bir yandan Dünya hammadde fiyatlarındaki gelişmeler lehimize olmadığı için umutlu bir yılda değiliz. Dış ticaret darboğazı sürecektir.

Dış ticaret darboğaza girince resmî kanaldan ithalât olanakları azalıyor, kıtlıklar başlıyor, kıtlıklar başlayınca, kıtlığı olan malların fiyatı yükseldiği için, kaçak olarak ithal edilmeye başlanıyor. Ayrıca işçi dövizini de para olarak girmek yerine mal olarak yurda girmeye başlıyor.

Soru : Son devalüasyonun bu konuda olumlu bir etkisi olmaz mı?

Cevap : Son devalüasyonun ihracata etkisi olabilir diye aklı gelebilir ama, % 6 çok küçük bir oran. Türkiye'nin derdine deva olacak bir devalüasyonun yüzde 20'den aşağı olmaması gerekir. Yüzde 25 olmalıydı belki.

İhracat yapılabilmesi için aynı zamanda iç talebin dizginlenmesi gerekir. Dış talebe rakip olan iç talep her yıl hızla artıyor.

Resmî ithalât tıkanmaya başlayınca işçi parasını döviz olarak yollamıyor, mal olarak getiriyor. O yüzden garip durumlar ortaya çıkıyor. Traktör yok. Gübre yok, benzin kıt, makina - teçhizat getirtilemiyor ama bakıyorsunuz sokaklardaki boş arsalar Amerikan arabası dolu. Çünkü yurt dışında çalışan işçi döviz göndermiyor, bedel-

siz ithalât yoluyla araba getiriyor, kullanılmış makina getiriyor. Böylece tasarrufu daha fazla değer kazanmış oluyor.

Bunların yanında bir başka sektör daha gelişiyor: kaçakçılık. Kaçak ihracat oluyor ve kaçak ihracatın döviz ile de kaçak ithalât yapılıyor. Sigara, silah, mermi. Bütün bunlar bu yoldan gelenler. Kaçak giren mal zenginin ihtiyacı olan mal. O giriyor. Bu sefer fabrikaların çalışması için gerekli olan hammadde girmiyor. Bazı fabrikalarda da hammadde ihtiyacını yüksek gösterip, işleyemeyeceği kadar hammadde getirip piyasada satıyor.

Soru : Bütün bunların nasıl bir etkisi görülecek?

Cevap : İhracat zorlaşacağı ve borçlanma imkânı az olduğu için geçen yılki kadar ithalât yapılacağını sanmıyorum. Bunun istihdama olumsuz etkisi olacak. Bazı fabrikalar düşük kapasite ile çalışacak.

Soru : Çözüm yolu ne olabilir?

Cevap : Çok köklü tedbirler gerekir. 1 dolar 25 liradan az olmamalı. Onun yanında Merkez Bankası ve banka kredilerinin kısıtlanması gerekir. Devalüasyon ve para politikasının etkileri ancak bir yıl sonra görülür.

Dolar 25 lira dersanız işçi döviz gelir. İşçi mal getirme yerine döviz getirir. Bu bir düzeltme getirir. Fakat bu yıl seçim yılı. Böyle bir hükümetten bütün bunlar beklenemez. Seçim yılı olduğuna göre aksine harcamaları yüksek tutacaktır. Bu yıl, Türkiye için dış ticaretin en kötü olacağı yıllardan biri olacaktır.

PARA - BANKA

Türkiye'deki Yabancı Bankalar

Tuncay ARTUN

Yabancı bankaların Türkiye'de şube, büro yada temsilcilik açarak uğraşıda bulunmaları, bir çok yönleriyle üzerinde tartışılan bir konu.

Geçtiğimiz yılda Orta-Doğu'da, özel olarak ise Lübnan'da oluşan ve «savaş» boyutlarına varan olaylar sırasında «kepenklerini» kapatmak zorunda kalan bazı yabancı bankalar, yeni ve «istikrarlı» çalışma ortamları aramaya başlamışlardı. Bu arada Türkiyede bu tür çalışma ortamları arasında bir seçenek olarak görülmüş, yabancı bankalara yurt içinden «davetiyeler» çıkartılmış ve bu konuya ilişkin olarak yetkili organlara bazı başvurularda bulunulduğu basında yer almıştı. Lübnan'daki yabancı bankaların «kepenklerini» yine açmak üzere olduğu bugünlerde, artık bu tür başvurulardan ve Beyrut'a karşılık Tahran-İstanbul-Atina seçeneklerinden pek söz edilmediği gözlemleniyor, sanırım yanlış bir değerlendirme değildir.

Aslında yabancı bankaların Türkiye ile olan ilişkilerini salt dolaysız bir ilişki türü olarak düşünmek olanaksızdır. Bu bankalar, şube, büro ya da temsilcilik açma dışında, Türkiye ile ilişkilerini dolaylı yol-

dan da sürdürmektedirler. Varolan ekonomik düzenin niteliği ve oluşturduğu yapısal sorunlar, bu tür ilişkileri kaçınılmaz kılmaktadır. Gerçek «döviz pozisyonu» uygulaması ve gerekse DÇM uygulaması, dolaylı ilişkileri son yıllarda artıran gelişmeler arasında sayılabilir.

Yabancı bankaların Türkiye'deki uğraşlarında dolaysız yöntemi dolaylı yöntemle yeğleyecekleri açık bir gerçektir. Ancak çeşitli nedenlerle bu konudaki girişimlerin olumsuz yönde sonuçlandığını söyleyebiliriz. Bu uğraşlara ilişkin olarak «Bankacılık sistemi, yabancı bankaları, bu bankaların Türkiye'ye gelip iç banka sistemi ile işbirliği yapabilecek şekilde kullanılabilir mi?» sorusunu soran Dünya Bankası Avrupa Bürosu Eski Direktörü Prof. Dr. Arthur Karasz, bu soruyu Türkiye adına(!) şöyle yanıtlıyor:

«Gördüğüm kadarıyla, bugün için bu yapılamaz. Böylelikle cevabım 'hayır' olacaktır. Bunun iki nedeni var: Bir, bence hükümetiniz yabancı bankaların ülkenize gelmesini istemiyor; buna ihtiyaç olmadığı da söylenebilir. Yabancı bankalarla başka tür işbirliği isteyebiliriz. Açık bir sistem bulunmadığına göre, bu işbirliğini bugün sağladığınız gibi dolaylı yoldan elde edebiliriz» (1).

Yabancı bankalar ile Türk ekonomisinin ve bankacılığının ilişkilerinin, yukarıda önerildiği ve istenildiği gibi gelişmekte olduğu kuşkusuzdur. Bizim üzerinde durmak istediğimiz konu ise bu ilişkilerin Türkiye'de dolaysız yoldan da aslında bilinenin üzerinde bir boyutta olduğudur.

Gerçekten de Türkiye Bankalar Birliği'nin her yıl yayımladığı, bankaların yıllık uğraşı sonuçlarını kapsayan yayınlarda, Türkiye'deki yabancı bankaların sayısı yalnızca 5'tir. Oysa aşağıdaki dökümden de görüleceği gibi, sermaye koyarak veya bir bankanın sermayesine katılarak Türkiye'de mevduat toplayan, plâse eden ve bu uğraşlarının sonunda dışarıya kâr transfer eden yabancı banka sayısı aslında 10'dur. Bunların dışında şimdilik yedi yabancı bankanın da Türkiye'de temsilciliği bulunduğu anlaşılmıştır.

(1) Arthur Karasz, Türk Ekonomisinde Tasarruf Açığı ve Dış Finansman Sorunları, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul, 1975, s. 244-245.

Türkiye’de sermaye koyarak ya da bir bankanın sermayesine katılarak uğraşıda bulunan yabancı bankalar :

- Banca Commerciale Italiana
- Banco Di Roma
- Osmanlı Bankası
- Hollandsche Bank Uni U. V.
- Algemene Bank Nederland N. V.
- Bank of America
- Banca d’Americae d’Italia - Milâno
- Marine Midland Overseas Corporation
- Fininvest
- Banque de L’union Europeenne

Türkiye’de temsilcilik bulunduran yabancı bankalar:

- Citibank (First Natonal City Bank)
- Deutsche Bank A. G.
- Dresder Bank A. G.
- Barclays Bank
- Berliner Disconto Bank A. G.
- Saarlöndische Kreditbank A. G.
- American Express Co.

Türk bankacılık sistemi ve Türk ekonomisi, dolaylı-dolaysız, uluslararası mali sermaye ile bütünleşmektedir. Bu süreç içinde, oligopolist yapısından dolayı Türk bankacılığı dolaylı yolu seçmiş görünmekteyse de, dolaysız ilişkilerin de küçümsenmeyecek boyutlarda olduğu sanırız açıktır.

Ticari Mevduat - Kredi ilişkisi

A. İHSAN KARACAN

Özellikle son birkaç yıl içinde ticari mevduat-kredi ilişkisi, Türk Bankacılığında önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır.

Önce Ticari Mevduatın gerek mutlak rakamlar itibariyle gerekse toplam mevduat içindeki payının gelişimlerin görmek, soruna yaklaşım sağlamak açısından kanımca önemlidir. Bu mutlak ve oransal gelişim aşağıda tüm bankacılık endüstrisi ve diğer milli bankalar grubu itibarı ile ayrı ayrı bir tablo halinde gösterilmiştir (Sınıflandırma T. Bankalar Birliği'ne aittir).

	Tüm Bankalar (Milyon TL.)	% Payı	Diğer Milli Bankalar (Milyon TL.)	% Payı
1969	6.604	20,7	4.266	24,0
1970	7.270	19,1	4.916	23,1
1971	9.462	18,3	6.271	22,0
1972	12.978	18,3	8.963	22,2
1973	16.212	19,2	11.766	24,3
1974	22.836	22,3	16.661	27,9
1975	32.374	21,8	23.200	25,6
	Ortalama	20,0		24,2

Tablodaki rakamların incelenmesinden şu sonuçlar çıkmaktadır: Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı hem tüm bankalar hem de diğer milli bankalar grubu için 1971 den bu yana sürekli artmıştır. 1975 te 1974 e kıyasla oransal olarak düşme ise arizi bir etken-den doğmuştur. 1975 yılı Türk Bankacılığına önemli oranlarda Döviz Çevrilebilir Mevduatın Bankalar Mevduatı şeklinde aktığı bir yıldır. Nitekim Bankalar Mevduatının toplam mevduat içindeki payı tüm bankalar için 1974'te % 3,4 iken 1975 te % 11,0 olmuştur. Aynı oran di-

ğer milli bankalar grubunda % 3,2 den % 14,1 e yükselmiştir. Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı diğer milli bankalar grubunda tüm bankalara kıyasla bütün yıllar için yüksektir. Dönem için ortalama pay tüm bankalarda % 20,0 iken diğer milli bankalar grubunda bu oran % 21 fazlası ile % 24,2 dir. Dönem içindeki en yüksek oranlara her iki grupta da 1974 yılında ulaşılmıştır. 1975 in açıklanan etkisi bir yana bırakılırsa mutlak rakamlardan da gözlemlenebileceği gibi ticari mevduatın payı önemli ölçüde yükselmektedir. Nitekim bankalar mevduatını dikkate almadığımızda ticari mevduatın mevduat toplamı içindeki % payı şöyle olmuştur.

% Tüm Bankalar		% Diğer Milli Bankalar	
1974	23,1		23,8
1975	24,5		29,8

Bu tablo ile ulaşılan oranlar daha gerçekçidir ve ticari mevduatın gerçekte mevduat toplamı içinde çok önemli boyutlara ulaştığı gözlemlenmektedir. Gerek Türk Bankacılığının yapısı gerekse ekonomimizin içinde bulunduğu aşamada diğer firmaların yapıları, sağlıklı bir şekilde ticari mevduatın toplam mevduat içinde böylesi yüksek oranlara ulaşılabilmesini şüphayla karşılayacak niteliktedir. Türk işletmeleri ile ilgili olarak İ. Ü. İşletme Fakültesi tarafından yürütülen bir araştırmanın sonuçlarına göre tüm sanayi kollarında borç/özsermaye oranı oldukça yüksektir (*). Bunun anlamını şöyle açıklayabiliriz; Türkiye’de işletmeler faaliyetlerini büyük ölçüde yabancı kaynaklarla özellikle teorik olarak en ucuz kaynak görünen ticari banka kredileri ile finanse etmektedirler. Tüm iktisat kitaplarının paylaştığı bir gerçek ülkemizde sermaye (kredi) talebinin sermaye (kredi) arzından fazla olduğudur. Bu nedenle ticari mevduatın toplam mevduat içinde yüksek oranlara ulaşırken Türk firmalarının borç/özsermaye oranlarının da yüksek olması ticari mevduatın banka kredilerinin içinde ulaştığı payın da izlenmesini gerektirmektedir. Bu oranlar yıllar itibariyle (1969-1975) aşağıda gösterilmişlerdir. Krediler (Borçlu Cari Hesap-

(*) Çeşitli Sanayi Dallarında Finansal Oranlar, İ. Ü. İşletme Fakültesi, Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl 2, Sayı 2 (Mayıs 1976).

lar+Avanslar) olarak tanımlanmıştır. İhtisas kredileri subjektif bir yargı ile, senetler cüzdanı ise çekler de ihtiva etmesi nedeniyle tanımın dışında tutulmuşlardır.

Tüm bankacılık için ticari mevduat-kredi ilişkileri aşağıda gösterilmiştir:

	(1) Ticari Mevduat (Milyon TL.)	(2) (BCH+Avanslar) (Milyon TL.)	(1/2 %)
1969	6.604	18.345	36,0
1970	7.270	20.459	35,5
1971	9.462	26.136	36,2
1972	12.978	35.218	36,9
1973	16.212	47.058	34,5
1974	22.836	57.079	40,0
1975	32.374	84.718	38,2
		Ortalama	36,8

Aynı bilgileri ihtiva eden tablo diğer milli bankalar grubu içinde düzenlenmiş ve aşağıda verilmiştir.

	(1) Ticari Mevduat (Milyon TL.)	(2) (BCH+Avanslar) (Milyon TL.)	(1/2 %)
1969	4.266	10.530	40,5
1970	4.916	12.244	40,2
1971	6.271	15.245	41,1
1972	8.963	20.929	42,8
1973	11.766	29.838	39,4
1974	16.661	36.406	45,8
1975	23.200	56.916	40,8
		Ortalama	41,5

Dönem boyunca ticari mevduatın kredilerdeki payı tüm bankacılıkta % 36,8 olur iken diğer milli bankalar grubunda % 41,5 olmuş-

tur. Bu oran çok fazla düzenli olmamakla beraber dönem boyunca yükselirken 1975 yılında özellikle diğer milli bankalarda önemli bir düşüş göstermiştir. Aradaki ilişkiyi saptıran ana neden yine kanımızca Dövizle Çevrilebilir Bankalar Mevduatı Hesaplarıdır. Bu nedenle belki çok kaba yaklaşım olmakla beraber Bankalar Mevduatı Krediler toplamından düşülerek ulaşılan krediler içinde ticari mevduatın payı bulunmuş ve aşağıda gösterilmiştir.

	Tüm Bankalar için %	Diğer Milli Bankalar için %
1974	42,6	48,3
1975	47,4	52,5

Bu oranlar göstermektedir ki, 1975'teki saptırıcı etki arındırıldığı anda ticari mevduatın krediler içindeki oranı yükselmeye devam etmiş ve bu oran 1975 te tüm bankalar için % 47,4 diğer milli bankalar için % 52,5 olmuştur. Bu oran makul olmayan bir yüksekliktedir.

Ticari mevduat ve kredi arasındaki böylesi bir oransal bağın mevcudiyeti iki değişken arasında korelasyon katsayısını aramaya sevk etmiş, bulunan korelasyon katsayıları ise;

- Tüm bankalar için : $r = 0,9968$
- Diğer milli bankalar için : $r = 0,9938$

olmuştur. Bu değerler oldukça yüksektir ve kredinin Türk Bankacılığında önemli ölçüde ticari mevduata dönüştüğünü göstermektedir. Eğer 1975 teki Dövizle Çevrilebilir Mevduatın saptırıcı etkisi olmasaydı korelasyon katsayılarının biraz daha yüksek çıkmaları beklenebilirdi. Nitekim Dövizle Çevrilebilir Mevduatın saptırıcı etkisine daha fazla maruz kalan diğer milli bankalarda bu etki nedeni ile katsayı biraz daha ama önemsiz şekilde küçüktür.

Yukarıdaki açıklamalarımız göstermektedir ki ticari mevduatın krediler içindeki payı hem yüksektir hemde bu oran sürekli yükselmektedir. Aynı zamanda iki değişken arasında çok yüksek bir korelasyon katsayısı vardır. Makro düzeyde düşündüğümüzde bir bankanın kredi müşterileri ile ticari mevduat müşterileri genellikle aynı ki-

şilerdir. Öyle ise, maliyeti yüksek bir kaynağı (krediyi) getirisi düşük bir alana (ticari mevduata) plase etme Türk Ticareti Kanununun tacirin basireti şeklinde hareket etmesi gereği bir yana rasyonel bir ekonomik karar alma işlemi ile nasıl bağdaştırılacaktır. Belki bu konuda bankalar şu argümanı ileri sürecektirler ya da zaten gerçekte sürmektedirler; Likidite ihtiyaçlarının ve kredinin bankadan istenildiği an temini olasılığının sınırlı olması nedeniyle kredi alınıp, her an çekilebilmesi mümkün olan ticari mevduat hesabına yatırılmaktadır. Gerçekte ise bu iki argümanın böylesi yüksek ticari mevduat/kredi oranları ile bağdaştırılmasına olanak yoktur.

Geriye, bu iki argüman dışında gerçek durum ile de bağdaşan bir tek alternatif kalmaktadır: Ticaret Bankaları Türkiye’de ayrıcalıklı ve kendilerine verilmiş olan mevduat toplama yetki durumundan faydalanarak ellerinde büyük ödünç verilebilir fon biriken tek işletmelerdir. Ülkemizde diğer mali aracı kurumlar ve sermaye piyasası da gelişmemiştir. Sermaye (kredi) arz ve talebi de arz lehine bozuktur. Bankalar bu ayrıcalıklı durumlarından yararlanarak kârlarını maksimize etmek için kredi müşterilerini kredilerinin belli bir oran ve/veya miktarını mevduat olarak tutmaya zorlamakta ve bunu da başarmaktadırlar. Böylece verdiği (A) kadar bir kredinin (B) kadar kısmını mevduat şeklinde tutan bankalar yasalarla tesbit edilen oranın üzerinde faiz tahsil ederek kârlarını ve kâr oranlarını arttırmaktadırlar. Bunun zıt yönü bu işlemle kredinin müşteriye maliyetinin yükselmesidir. Bilinen klasik faiz oranı formülü şöyledir :

$$t = \frac{F \cdot 360 \cdot 100}{A \cdot n}$$

t = % faiz oranı

F = İşlemden alınan lira olarak faiz miktarı

A = Ana para (kredi)

n = Gün sayısı

Eğer kredinin (A) bir miktarı bir ticari mevduat hesabına alınır ya da bloke edilir ve ilk miktar üzerinden yasal faiz oranı ile faiz yü-

rütölürse (F) faiz miktarı bulunur. Ancak fiilen kredi müşterisi (A) kadar kredi yerine bundan daha düşük bir miktarı kullanmış ve buna rağmen (A) nın faizini ödemiştir. Böylece formülden görülebileceği, paydadaki A yerine daha küçük bir (A-B) değeri konulup (F) faiz miktarı aynı kaldığında eşitliğin sağlanabilmesi için (t) faiz oranının yükselmesi gerekir. Bu göstermektedir ki kredinin belli bir miktar veya oranının mevduat olarak tutulması alınan fiili faiz oranını yükseltmekte ve ödünç para verme işleri kanunu ile tesbit edilmiş faiz oranları fiilen aşılmış olmaktadır.

Ancak mevcut yasal düzenleme içinde bu olgunun «Ödünç Para Verme İşleri Kanunu»na aykırılığının kanıtlanması ve ileriye sürülmesi ise pek olanaklı bulunmamakta, uygulamanın önüne geçilebilmesi için yeni yasal düzenlemelere gereksinme duyulmaktadır.

örnek

**ÖRNEK KOOPERATİFÇİLİK — MUHASEBE VE
MÜŞAVİRLİK BÜROSU**

S A A D E T T İ N O Y A C I O Ğ L U

**Konut Kooperatifçiliği, Sosyal Sigortalar Kredi İşlemleri,
Kooperatif Organizasyonu Konularında Hizmetindedir.**

**İstiklâl Caddesi No. 184 Gala Han Kat 5
BEYOĞLU — İSTANBUL
Tel. : 49 00 27**

DÜNYA EKONOMİSİ ve GELECEĞİ

Sedat SANATKAR

Son iki asrın başlıca özelliği enflasyonun kendisinden ziyade onun uzun bir süreden beri evrensel bir sorun olarak günümüzdeki gelişimidir. Oysa enflasyon daha önceleri bu kadar geniş bir boyuta ancak savaş zamanları veya millî bir tehlike anında ulaşırdı. Savaş sonrası devrenin evrensel en ciddi durgunluğu Dünya ekonomisi üzerinde gözle görülür yaralar bırakmıştı. Reel milli geliri kesintisiz artan ortalama bir yoğaltıcı 30 yılda ilk kez elindeki parayla daha az satın aldığıнын farkındadır. Çokuluslu şirketlere yönelmek iş devrelerinin riskinden kaçmayı plânlayan firmalar durgunluğun çarkının dünyanın tüm köşelerine hakim olduğunu görmektedirler. İhraç pazarlarının büyümesi kritik bir devreye girmiş ve hatta bazı durumlarda tersine dönmüştür.

1950'lerde 21 OECD ülkesinde enflasyon oranı ortalama ancak % 2 idi. 1960-1965 yılları arasında bu oran ortalama % 4.2 ye, 1970-1975 yılları arasında ise % 3.2 ye yükseldi. Sanayileşmiş ülkelerin

1975 yılı enflasyon oranı ortalaması 1974 yılı ortalamasından düşük olmakla beraber birkaç sene öncesine kadar bu oran hiç bir ülke tarafından olumlu karşılanamazdı. Ortalamalar bu düzeyde seyrederken özellikle son yıllarda oranlar bir ülkeden diğerine büyük farklılıklar göstermeye başladı. Enflasyon oranı çok yüksek olan ülkeler yanında çok düşük olan ülkelere de rastlanıyordu. Nitekim 1975 yılında İngiltere'de tüketici fiyatları indeksine yıllık artış % 24, İtalya'da % 17, Japonya'da ise % 12 oldu. Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletlerinde 1975 yılı sonunda bu oran % 7 ye, Almanya'da % 5.4'e, İsviçre'de ise % 3.4'e düştü. Bununla beraber önleyici tüm gayretlere rağmen bu oranlar enflasyonun hâlâ bir sorun olduğunu göstermektedir. Rakkamlardaki bu farklılıklar her ülkenin enflasyonla mücadelesinin farklı olacağını göstermektedir.

Almanya, İsviçre, ABD ve Kadana bir süre daha ılımlı enflasyon oranlarına sahip olabilirler. Bununla beraber İngiltere, İtalya ve Fransa'da bu oran muhtemelen oldukça yüksek olacaktır.

Konuya fiyatlar açısından bakıldığında durum güven vermekten çok uzaktır. Son yıllarda durgunlukla mücadelede batı ülkeleri yalnızca para arzını önemli miktarlarda arttırmakla kalmayıp, aynı zamanda ekonomilerini ferahlatıcı malî tedbirler de aldılar. 1975 yılında büyük sanayileşmiş ülkelerdeki kamu harcamaları açığı 190 Milyar Dolara ulaşmıştı ki, bu oran bu ülkelerin toplam GSMH'lerinin % 7 sini oluştuyordu. Kamu harcamalarında görülen bu tür açıklar ekonomik canlanma sürecinde tehlikeli olabilecek talep artışına neden olmuştur.

1976 yılında dünya ekonomisindeki durgunluğun çok kısa bir sürede ve sunî bir şekilde giderilmesi 1978 ve 1979 yıllarında yeni bir durgunluğa sebebiyet verecek güçleri harekete geçirmiştir. Anılan yılda sınıî üretim İngiltere hariç diğer ülkelerde % 6 yı aşan oranlarda arttı. Fakat bu büyüme bu ülkelerin ekonomilerinin geleceğini tehlikeye atma pahasına kazanıldı. Avrupa ve Japonya'da uygulanan yatırım ve ihracaata dayalı politikalar sonucu büyümenin «Altın Çağı»nın yaratılmasında büyük rol oynayan hükümetler bu politikalarından vazgeçerek tüm dünyada 1974-1975 durgunluğuna çare olarak yoğaltımı uyandıran fakat yatırımlara aynı önemi vermeyen bir çö-

züm yolu denediler. Uygulanan bu değişik taktiklerin sonucu üretimde yavaş bir büyüme ve enflasyon oranlarında artışlar izlendi.

OPEC ülkeleri tarafından petrol fiyatlarına yapılan yüksek oranlardaki zammın dünya ekonomisi üzerindeki etkileri hâlâ izlenmektedir. Fakat bu olay 1976 yılındaki enflasyonu tek başına açıklayacak nitelikte değildir. 1976 yılında petrol fiyatları hemen hemen istikrarlı bir seviyede kaldı fakat tüketici fiyatları Kanada'da % 6, Japonya ve Hollanda'da % 10, Fransa ve Belçika'da % 10, İtalya'da % 22, İngiltere'de ise % 15 civarında oluştu. Sadece Almanya % 4, ve ABD % 5, civarında enflasyon oranlarını korumayı başardılar.

1930 lardan bu yana dünya ekonomisinin en ciddi ve tehlikeli bir durgunlukla karşı karşıya gelmesi önümüzdeki iki sene içinde ikinci bir devri durgunluğun muhakkak kaçınılmaz olduğu anlamına gelmez. Bu görüşü paylaşan ekonomistlere göre dar boğaz ve kıtlıkların gelecek yıl ortaya çıkma olasılığı 1973-1974 devresindekinden daha az olduğu gibi dünya ekonomisi yeni bir büyümenin eşliğindedir. Bu arada 1961 yılında başlayan bir devreye benzer yeni bir devreye girdiğimiz - Vietnam Savaşının tesirleri hariç - de aynı ekonomistlerce söylenmektedir.

Bununla beraber bugüne dek toplanan verilerin ışığı altında günümüzde izlenen ekonomik düzelme diğerlerinden çok daha kısa süreli olması nedeniyle ayrılmaktadır. 1976 yılında olduğu gibi 1977 yılında da ileri sanayi ülkelerinde üretimde ve işgücü oranlarında ılımlı bir artış ve geçinme indekslerindeki artışta hafif bir yavaşlama gibi özelliklerle kendini gösteren sunî bir canlanma beklenmektedir. Anılan ülkelerde uzun süreli önleyici tedbirler alınmadıkça, yeni denge-sizlikler ortaya çıkacaktır. Şimdiki genişletici ekonomik tedbirler ve sınırlı özel yatırımlar veri alındığı takdirde, arzın yaratılan talebi karşılayamaması olasılığı mevcuttur. Artan üretimin ortaya çıkardığı birim maliyetlerdeki azalış enflasyonun eğilimini etkileyebilir, fakat bunun etkisinin 1977 yılının sonlarında ortadan kalkması ve enflasyonu daha da fazla hızlandırma olasılığı kuvvetlidir.

Konuya bir de maliyetler açısından bakıldığında ücret talepleri önem kazanmaktadır. Durgunluk süresince sendikalar ücretleri yükseltmeğe çalışmaktan sa, mevcut durumu korumaya öncelik tanımış-

lardır. Bununla beraber ekonomide canlanma hızlanıp firmaların kârları belli bir seviyeye ulaşınca birçoğu ücretlerin arttırma talebinde bulunacaklardır. Neticede 1977 yılı muhtemelen herkesin toplumda üretilen pastadan daha büyük bir pay alma isteminde artışa şahit olacaktır. Maliyetleri etkileyecek diğer bir etkende petrol fiyatları OPEC kartelinin petrol ihraç eden İran, Cezayir, Nijerya, Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi ülkelerinin aralarındaki anlaşmazlıklar nedeniyle petrol fiyatlarının çok fazla artmayacağı görüşü son zamanlarda egemenlik kazanmıştı ve kısa dönem için fazla iyimser bir görüştü. Nitekim 1976 yılı sonunda petrol fiyatlarına yapılan zam petrole ihtiyaç duyan sanayileşmiş ülkeler için büyük tehlikenin ortadan kalkmadığını göstermektedir.

Genel olarak ekonomik durum gelecek için pek ümit verici değildir. Enflasyon önlenememiştir ve yeniden karşımıza büyük bir sorun olarak çıkması beklenmektedir. Bazı tahminlerde enflasyon oranının 1978 ve 1979 yıllarında 1974 deki tehlikeli düzeye ulaşacağı belirtilmektedir. Ülkelerin büyüme hızlarının korunması yüksek enflasyon oranları nedeniyle hemen hemen olanak dışıdır. Gelecek 5 sene zarfında sanayileşmiş ülkelerde tüketici fiyatlarının yıllık ortalama % 9 civarında artacağı beklenmektedir. Bu oran Avrupa için % 11 i aşacaktır. Bu yüksek oranlara kısmen OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarındaki yükselme, kısmen tarım ürünleri fiyatlarının yükselme eğilimi, kısmen de hammadde ve işleme maliyetlerinin süratle artması neden olmaktadır. Ücretlerin 1977 yılından 1980 yılına dek yıllık ortalama Kanada ve Hollanda'da % 10, Japonya'da % 12, Belçika'da % 13, İngiltere'de % 14, Fransa'da % 15, ve İtalya'da % 18, oranlarında artması beklenmektedir. Bu artışlar üretim kazançlarının bedeli karşılığında olmayacak ve neticede enflasyon dünyanın bir numaralı sorunu olmayı sürdürecektir. 1979 da ekonomik faaliyetlerde tam bir çöküntü beklenmiyorsa bile sanayi üretiminin ABD, Kanada ve tüm Ortak Pazar ülkeleri için % 1 veya daha düşük olacağı tahmin edilmektedir.

Diğer bir anlatımla Avrupa Cenneti yaratma görüşünün gerçekleşme olasılığı çok düşüktür. Bu yaygın hastalıktan en kârlı çıkacak ülkenin de yine ABD'nin kendisi olacağı söylenmektedir.

Sonuç olarak, dünya ekonomisi önümüzdeki asırda sıhhatli bir

görünüm kazanmayacaktır. Şimdiden kabul edilemeyecek kadar yüksek olan enflasyon oranları önümüzdeki yıllarda daha da yükselecek ve ücretler her sene % 20 oranında artacaktır. Ekonomik büyümeyi tüketimi hızlandırarak, ücret ve fiyatları kontrol ederek ve artan hükümet bütçeleriyle yeniden gerçekleştirmeye teşebbüs etmek ana sorunu azaltmaktan ziyade daha da fazlaştıracaktır.

KAYNAKLAR :

1. Monthly Economics Indicator, OECD
2. The World Economy in the coming years
(Chase Econometric Associates)

Toptan Eşya Fiyatları Yıllık Artış Hızları (%) 1970 = 100

	1974	1975	1976	
İsviçre	16,2	— 2,2	1,2	Aralık
Batı Almanya	15,4	6,7	4,7	»
ABD	18,9	8,9	4,7	»
Danimarka	22,4	5,9	8,6	»
Avusturya	14,4	7,1	6,8	»
Japonya	31,0	3,3	6,1	»
Hollanda	13,6	6,7	7,2	Eylül
Norveç	17,9	9,4	7,1	Aralık
Kanada	21,9	6,8	2,8	Kasım
Yunanistan	36,8	6,5	15,2	Aralık
Fransa	28,5	— 5,7	12,3	Aralık
Belçika	17,2	0,7	7,2	Kasım
Avustralya	13,8	5,7	11,3	Ekim
Finlandiya	25,4	15,0	10,3	Kasım
İtalya	40,5	8,5	31,5	Aralık
İspanya	17,6	12,9	16,8	Kasım
İngiltere	23,6	24,3	17,8	Aralık
Yeni Zelanda	3,6	11,9	13,9	Eylül
Türkiye	29,8	11,3	22,0	Kasım
Portekiz	23,3	13,0	23,9	Ekim
İsveç	23,3	6,1	10,2	Aralık
Yugoslavya	30,3	21,7	6,8	Kasım

Kaynak : O E C D

Tüketici Fiyatları Yıllık Artış Hızları (%)
1970 = 100

	1974	1975	1976	
İsviçre	9,8	6,7	1,3	Aralık
Batı Almanya	7,0	6,0	3,9	»
ABD	11,0	9,1	4,8	»
Danimarka	15,3	9,6	13,1	»
Avusturya	9,5	8,4	7,2	»
Japonya	24,5	12,1	10,4	»
Hollanda	9,6	10,2	8,3	»
Norveç	9,4	11,7	8,0	»
Kanada	10,8	10,8	5,8	»
Yunanistan	27,0	13,4	11,7	»
Fransa	13,7	11,7	9,9	»
Belçika	12,7	12,8	7,6	»
Avusturalya	15,1	15,1	13,9	Ağustos
Finlandiya	16,9	17,9	12,3	Aralık
İrlanda	17,0	20,9	20,6	»
İtalya	19,1	17,0	22,0	»
İspanya	15,7	16,9	19,3	»
İngiltere	16,0	24,2	15,1	»
Yeni Zelanda	11,1	14,7	15,6	Kasım
Türkiye				
(Ankara)	23,8	21,2	17,0	Eylül
İzlanda	42,9	49,1	31,4	Eylül
Portekiz	29,2	20,3	29,4	Kasım
İsveç	9,9	9,8	9,8	Aralık
Yugoslavya	20,5	25,3	10,4	Kasım
Lüksemburg	9,5	10,7	8,3	Kasım

Kaynak : OECD

İktisat tarihimizden :

Kadrocuların iktisadî görüşleri ve "Kadro" hareketi

Mehmet KASIM

İlk sayısı 45 yıl önce, 1932 ocağında çıkan Kadro dergisi, «devlet yönetiminde ilerici ve öncü bir eleman kadrosunun varlığını» gerekli sayan ve iktisadî devletçiliği, kapitalist olmayan yoldan kalkınmayı savunan bir yayın organıydı. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Belge'nin çıkardıkları bu dergi, gerek «kadro» anlayışı, gerek Atatürk devrimlerine bağlılığı açısından, ilk bakışta da anlaşılacağı gibi, Marksist bir görüşün ürünü değildir. Ancak, liberalist bir ekonomi politikası uygulanmasını savunanların aleyhteki yayınları, sonunda derginin kapanmasına yol açmıştır.

Hangi Koşullardan Doğdu?

Kadro hareketine nesnel bir açıdan baktığımızda, yukarıdaki üç cümlelik yargıya varıyoruz. Ancak, Kadro dergisinin basın yaşamı-

mızdaki özel yeri, günümüze kadar gelen yankıları, yol açtığı iktisadî tartışmalar göz önüne alınırsa, gerek derginin ve gerekse «Kadro hareketi»nin, günümüzde de ilgilenilmeye değer bir olgu niteliği taşıdığı ortaya çıkıyor. Bu konuyu çeşitli boyutlarıyla ele alırken de öncelikle hareketin hangi koşullardan doğduğunu belirtmek gerekiyor.

Kadro hareketi, geniş anlamıyla 1930'lar Türkiye'si koşullarından doğmuştur. Bunları da üç yönlü olarak ele alabiliriz :

Bir yönüyle, Çankaya'da Atatürk'ün etrafını sarmış olan birtakım kişilerin «küçük politika» oyunları, «inkılâbı» engellemeleri söz konusudur. Öte yandan, prekapitalist üretim ilişkilerinin sürüp gitmesi, halkın maddî yaşamında önemli bir değişiklik yapılmasını engellemektedir. Bu koşullar, Yakup Kadri'nin o günlerde yazdığı, «Kadro Neşriyatı» arasında çıkacağı ilan edilen ve ancak geçenlerde Milliyet gazetesinde yayımlanan «Büyük İnkılâp, Küçük Politika» başlıklı eserinde de, «Atatürk'ün gazetesi» Hâkimiyet-i Milliye'de (sonradan Ulus) 1930-32 yılları arasında çıkan başyazılarda da açıkça ortaya konulmaktadır. Bu başyazılardan birinde, 19 Şubat 1931 tarihli, Yakup Kadri şöyle demektedir : «Bir devrimin çeşitli evrelerini birer yasayla saptadıktan sonra, sanıyoruz ki, bunlar kendiliklerinden yürüyorlar. Hayır hiç biri yürümüyor ve yürüyemez. Bir yaşam biçiminden ötekine geçivermek kolay bir şey değildir.»

Koşulların üçüncü yönünü Şevket Süreyya Aydemir yıllarca sonra şöyle anlatır :

«Türk Millî Kurtuluş Hareketi, İstiklâl Savaşı ile askerî safhasını tamamlar. Lozan sulhü ile bu askerî mücadele, hukukî neticelerine bağlanır. Fakat Lozan anlaşmasının tam yürürlüğe girmesi için daha beş yıl lâzımdır. Yani, ancak beş yıl sonradır ki Türkiye, hukukî açıdan iktisadî bağımsızlığına kavuşacaktır. Bu, şu demektir : Yeni devlet, bu beş yıl içinde kapitülasyon kayıtlarının yine bağı altındadır. Yani millî bağımsızlığın iktisadî müeyyidesi olan gümrük istiklâlı ancak 1929'da yürürlüğe girecektir. Kabotaj hakkı da böyledir. Kaldı ki, son Osmanlı İmparatorluğunun iktisadî esaretini tamamlayan dış borçlar, yani Düyun-u Umumiye müessesesi yine ayakta. 1929'dan sonra biz, yeni hayatımıza başlayacaktık, (...) Biz tam olarak bü-

tün iktisadî esaret kayıtlarından kurtulduğumuz sırada, yani 1929'un eylül ayında, dünya iktisat buhranı New York'ta patladı. Bu buhran, hızla Amerika'dan Avrupa'ya sıçradı. Arkasından Türkiye'ye ve bizim gibi hammadde yetiştiren, sanayiden yoksun, kısacası ilkel bir Asya tipi iktisat nizamı içinde olan bütün ülkeleri sardı.» (1)

Bu bunalımdan çıkış yolu neydi? Ulusal Kurtuluş Savası'nı geride bırakmış, iktisadî kalkınma yolunda birtakım adımlar atmaya başlamış, geri bıraktırmışlıktan kurtulma yollarını araştırmakta olan Türkiye devleti, ne yapmalıydı da hem bunalımın üstesinden gelmeli, hem de kalkınma yolunda yürüyebilmeliydi?

Türkocağı'nda Bir Konferans

Şevket Süreyya Aydemir, 15 Ocak 1931 günü Ankara Türkocağı'nda verdiği konferansta, bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklıyor :

«Türkiye bu buhranın hem istihsal ve mübadele işlerimizde sarsıntılar yapması dolayısıyla ekonomik, hem ziraat tekniğinde meydana gelen yeniliklere ayak uyduramama dolayısıyla strüktürel tesirlere maruzdur. Halbuki diğer cihetten her ne olursa olsun memleketimizde ziraî geliri yükseltmek, köylüyü zenginleştirmek, bu yoldan ticarî geliri yükseltmek, köylüyü zenginleştirmek, bu yoldan ticarî sirkülasyonları artırmak, nihayet yine bu yoldan sanayimize sermaye akıtmak ve onu millî iktisadımıza mihver yapmak zarureti karşısındayız.

«Fakat şu da var ki, inkilâbımızın tam mücadele ve yerleşme çağına rastlayan bu kritik vaziyete karşı bütün kuvvet ve tedbirlerimizi gene de her şeyden evvel kendi içimizden, kendi gücümüzden almak mecburiyetindeyiz. Sakin ve emin olmak, hiç tereddütsüz kendimize dönmekten başka, bu buhrandan çıkış noktası bulunmadığına milleti inandırmamız lâzımdır. Bütün teknik ve ekonomik tedbirler ancak bu millî ve ruhî inbizatın kurulmasından sonra fayda verirler.» (2)

(1) «Kadro hareketi genç ve dinç bir rüzgârdı». Milliyet, 0.11.1970.

(2) Şevket Süreyya Aydemir : «Kadro Hareketi». Milliyet, 13.11.1970.

Aydemir'e göre, bunlara milleti inandıracak olan, «inkılâba inanmış» bir öncü aydınlar kadrosudur. Tek partinin (CHP'nin) önde gelenlerine kadar etkisini duyurmuş ve geniş bir kitleyi etkisine almış bulunan kötümserlik havasını dağıtacak olan bu öncü aydınlar kadrosu, öncelikle Türk devriminin dünya içerisindeki önemini, anlamını ortaya koymalıdır : Bu önem, aynı zamanda Türkiye'nin Ulusal Kurtuluş Hareketlerinin temsilcisi olmasından gelmektedir.

Öncü aydınlar, bunu kavradıktan sonra devrimin ilkelerine sahip çıkmalı, bunu açıklamalı, «telkin» etmelidir...

Aydemir'in bu konferansı, geniş bir ilgi uyandırır. Başta CHP organı Hâkimiyet-i Milliye olmak üzere Ankara ve İstanbul gazeteleri konferansın sözünü ederler; Halk Partisi içerisinde yeni bir akımın doğmuş olduğu yargısına varılır. Partinin fikrî bir parçalanmaya gittiği yolunda yorumlar bile yapılır.

Konferans, sonradan Halkevleri olarak yeniden tarih sahnesine çıkacak olan Türkocağı'nın yöneticileri arasında da tartışmalara yol açar... Bunun üzerine konferans metni 20 nüsha olarak teksir edilip Türkocağı yöneticilerinden Hamdullah Suphi, Ağaoğlu Ahmet Bey gibi kişilerle Atatürk'e, İnönü'ye ve çağın önde gelen öteki kişilerine gönderilir. Aydemir, Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker'e yazdığı mektupta, «hareketin aslında partinin içinde, partinin fiilî prensipleri içinde mevcut olan bazı fikrî değerlerin tartışılması niteliğinde olduğunu, bunun yeni bir akım, parti içinde de yeni parçalanma gibi alınmaması gerektiğini» bildirir. (3)

İşin ilginç yönü, Aydemir'in 20 adet basılan konferans metninin Son Posta gazetesince 15 bin adet basılmış gibi gösterilmesi ve yazarın mektubunda bunu da yalanlamak zorunluğunu duymasıdır.

«Kadro» Dergisi çıkıyor

Aydemir, daha sonra yukarıda adını verdiğimiz kişilerle işbirliği yapar ve 1 Ocak 1932'de derginin ilk sayısı çıkar. Yani, yöneticilerden bu görüşlere karşı herhangi bir tepki gelmemiştir. Üstelik, der-

(2) Agy. Milliyet, 13.11.1970

ğinin «imtiyaz sahibi» olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk'ün yakın arkadaşdır, hemen her gün onun sofrasındadır ve ayrıca Halk Partisi'nin ileri gelenlerinden biridir...

Şevket Süreyya Aydemir'in önce Ankara Türkocağı'ndaki konferansta ortaya koyduğu, sonra metnini 20 adet teksirde bastırıp dağıttığı görüşleri, daha genişletilmiş olarak Kadro dergisinde yayımlanır ve aynı yıl içerisinde İnkılâp ve Kadro adını taşıyan bir kitapta toplanır. Kadro hareketinin iktisadî görüşleri, kitabın birinci bölümündeki Millî sermayenin terakümü, Millî sanayi sistemi ve Gümrük istiklâli başlıklarını taşıyan alt bölümlerde yer almaktadır. Bunları, dilini biraz yalınlaştırarak ve geniş ölçüde özetleyerek, kadrocuların iktisadî görüşleri aşağıda belirteceğiz.

Kadrocular, «İnkılâp bitmemiştir» derken, «millî devleti kurma» aşamasında bulunduğunu ifade etmek istiyorlardı. Onlara göre, Mustafa Kemal 1922 İzmir İktisat Kongresinde ve 1924 Dumlupınar nutkunda iktisadî açıdan büyük müjdeler vermiş; «Eşit devlet, iktisadî devlet, iktisadî teşekkül demektir, Türkiye bir yarı müstemleke idi. Biz şimdi bu yarı müstemlekeden tam ve müstakil ve cihan devletine eşit devlete gireceğiz,» demişti. Onlara göre, Mustafa Kemal'in bu ilkeleri Halk Partisi tarafından anlaşılmamış, benimsenmemiştir.

Bir kadro hareketiyle bu ilkelerin anlaşılması, benimsenmesi sağlanırken uygulama alanına geçirilmesi de gerekiyordu ve iktisadî alanda yapılması gerekenler şunlardı :

«Kadro dergisinin ilk çıkan nüshasından itibaren plan fikri, Kadro hareketinin aslî kriteriyum'larındaki fikirlerinden biri olarak ortaya atıldı. Halbuki o vakit plan, sosyalist bir kategori sayılıyordu. Yani sosyalist devletlere has bir iktisadî nizamın tanzimci ifadesi sayılıyordu. (...) Türkiye'den önce demokratik bir ülkede -şimdi bu diğer ülkelerde var- iktisadî planlılık fikrini ifade eden bir öngörüşe bugüne kadar rastlamış değiliz. Binaenaleyh yeni bir şey ortaya atıyorduk. O halde bu plan acaba komünist bir zemin üstünde mi olacaktı? Nedir komünist zemin- Şahsî mülkiyetin tamamen tasfiyesi suretiyle bütün istihsal vasıtalarının, üretimin ve tevziin tek elden merkezleşeceği bir plan mı olacak? Hayır, Biz bunu bir karma eko-

nomi olarak planladık ve dedik ki, karma ekonomi hâkim olacaktır (...). Özel teşebbüsle devlet müessesesi arasındaki münasebetler o şekilde olacaktır ki, bu yeni gelişen devlet müessesesinde sınıf mücadelesi yarın devletin iktisadî fonksiyonlarını bugün yapmak istediklerini bir tarafa itip sınıf mücadelesini toplumun yapısına hakim kılmamaktır.

«Yeni bir unsur daha getirdik. Bölge planlaması. Bunu ben kitabımda reyonlaşma diye aldım. O vakit bölge sözü yoktu. Bütün bu planlaşma hareketlerinde devlet ne yapacaktı? İktisadî hayata müdahale edecekti. Halbuki 930'da devletin iktisadî hayata müdahalesinin hiç bir belirisi yoktu. Fakat cihan buhranı bu sahada fikirlerimizi müdafaada bize destek oluyordu. Çünkü dünya bir buhran içindedir ve Türkiye bir sermaye terakümü yapmamıştır, diyorduk.» (4)

Sermaye birikimi, millî sanayi ve gümrük bağımsızlığı üzerine şu görüşler öne sürülüyordu :

«Memleketimizde gerek şahsî, gerek anonim sermayeler, henüz küçük sınıî teşebbüsleri bile kavrayamayacak kadar zayıftır. Millî sermayenin çabuk ve emin birikimi için, bize kolay kazanılan fazla kıymetler verecek müstemlekelerimiz sömürgelerimiz olmadığı gibi, müstemlekecilik düzen içinde sermaye birikimi şartlarına karşı da bizzat başkaldırmış bulunuyoruz. Bundan dolayı, millî sermaye birikimimizi her şeyden önce milli işbirliğimizin çabuk kurulmasından, millî emeğin rasyonel düzenlenmesinden ve böylece iç pazarın, millî üretim ve tüketim yeteneğinin en verimli bir şekilde ve bizzat milletin ileri çıkarları namına istismarından beklemek zorunluğunda yız.» (5)

«Dünyanın büyük parçalarının sanayiden yoksun bırakılması hesabına sürdürülen ve kimi ülkelerde toplanan anormal sanayi yoğunluğu dağılmadıkça, eski müstemleke ve yarı müstemlekelerde de millî sanayi kuruluşları, bu ülkelerin yeni bir niteliğe dönüşmesi için zorunlu olan gelişme düzeyini bulmadıkça, içinde yaşadığımız dünya nizamının, kendi milletlerinden kendisini kurtarması, bugünün ba-

(4) Agy Milliyet, 17.11.1970.

(5) Şevket Süreyya (Aydemir) : İnkılâp ve Kadro. Ankara 1932, s. 119.

ğimli ve onların bağılı olduğu milletler dünyası yerinde, her biri dünya düzeninde bağımsız birer birim olan bağımsız millet dünyasının doğması elbette imkânsız kalır.» (6)

«Gümrük bağımsızlığı, bağımsız bir millet bünyesini ve bir millî işbirliğini sistemini çevreleyen «Millî hudut» kavramının iktisadî bir ifadesidir. (...) Millî bağımsızlık mücadelesi evresine ayak basmış bir müstemleke veya yarı müstemleke de ziraî besin maddeleriyle hammaddeler üretimi esasen gelişmiş bulunmaktadır..... Ya esasen sanayiden yoksun kalmış, ya yabancı sanayii karşısında millî sanayii parçalanmış olan bir ülkede, modern tekniğe dayalı millî bir sanayi sisteminin yaratılması işi, faal bir gümrük korumacılığı ile desteklenmedikçe elbetet imkânsız kalır. (...)Demek ki ancak bağımsız bir gümrük cephesi arkasında ve himayeci bir gümrük siyasetinin kanadı altındadır ki millî sanayi işleri, memlekete akacak ticarî ve malî sermayeler ve memlekete tahsis olunacak millî enerji için verimli olabilir. Bu nedenle himayecilik, bizim gibi bağımsızlığını yeni kazanan ve bir kurtuluş mücadelesi yapan bütün genç milletler için, millî sermaye birikiminin ve millî iktisat kuruluşunun en güvenilir araçlarından biridir.» (7)

Birkaç Temel Görüş Daha

Kadrocuların dergisinden aktaracağımız şu görüşler, «Kadro hareketi»nin çeşitli yönleri üzerine de yeterli fikir verebilecek niteliktedir :

«Sınıfsız ve tezatsız bir millet olmak gayemizdir. Fakat, henüz sınıfsız ve tezatsız bir millet değiliz. Yalnız bizde sınıf ayrılıkları, siyaset hayatımızda hâkim rol oynayacak kadar açılmamıştır.» (8)

«Herhalde biz sınıfsız bir millet telâkki olunamayız. Böyle bir telâkki, hakikati eşyaya aykırı düşer. Çünkü memleketin hangi köşesine baksak, istihsalde aldıkları mevkilere, kazanç menbalarına, ilh.

(6) Age. s. 124.

(7) Age. s. 124-127.

(8) Vedat Nedim (Tör) : Sınıflaşmak ve iktisat siyaseti. Kadro, Sayı 11, Kasım 1932.

göre ayrı ayrı gruplar halinde farklılaşmış insan kümelerine tesadüf ederiz.» (9)

«Hususî teşebbüsün zirat, sanayi ve ticaret sahalarındaki kısır vaziyetini gördükten sonra, hâlâ onun yaratıcı kudretine inanmamıza imkân varmı? Hayır... Hususî teşebbüsün millî iktisadiyatımızda kurucu ve kurtarıcı bir rol oynayabileceğine, böyle bir mucizeye, inanmıyoruz.» (10)

Nasıl Eleştirildiler?

Kadroculara yöneltilen eleştirilerin en önemlisi, Ağaoğlu Ahmet Beyden geldi. Sonradan Devlet ve Fert adlı kitabında topladığı eleştirilerinde Ahmet Bey, tam bir liberalizmi, devletin ekonomik alana müdahale etmemesi gerektiği görüşünü savunuyordu. Sonradan Cumhuriyet gazetesine kayan tartışmada, bu görüşü eskimiş bulan Kadrocular, açıkça «klasik demokrasi»ye karşı çıkarak bu anlamda bir 19. yüzyıl demokrasisinin millî kurtuluş hareketleri için en kötü yol olduğunu söylüyorlardı.

Öte yandan, o dönemde «İş Bankası Grubu» ya da «Affairiste'ler» de denenen «İş âlemi cephesi», Siirt milletvekili Mahmut Soydan'ı satın aldığı Milliyet gazetesinde Kadrocuları komünistlikle suçladılar. Mahmut Soydan'a göre, «Orijinal ve millî olduğu iddiasıyla ortaya sürülen bazı tezlerin -belki de farkına varılmadan- komünist partisi kongre mukarreratı ve tatbik esasları meyanında yer bulması hususî bir dikkate değer.» (11) Halk Partisi devletçiliğinin «ferdî mesai ve faaliyetleri esas tuttuğunu» ifade eden Prof. Fazıl Pelin ise şöyle demektedir : «Gençler, size sunulan devletçilik fikirlerini dikkatle tetkik ediniz. Üzerlerindeki alâmet-i farikaya bakınız. Keskin gözleriniz bunları kolayca seçecektir.» (12)

(9) İsmail Hüsrev (Tökin) : Millet içinde sınıf meselesi. Kadro, Sayı 26, Şubat 1934.

(10) Dr. Vedat Nedim (Tör) : Bizde hususî teşebbüsün zaferi Kadro, Sayı 13, Ocak 1933.

(11) Zikreden Doğan Avcıoğlu : Türkiye'nin Düzeni, 1. cilt. Cem Yay., İst. 1974, s. 448.

(12) Prof. Memduh Yaşa : İktisadî Meselelerimiz, İst. 1966, s. 24.

Atatürk'ün sofrasına kadar gelen Kadro eleştirileri ise şöyledir : «Kadro dergisi iktisadî siyasetimizi baltalayıcı ve hatta rejimin temellerini sarsan yayında bulunuyormuş. Bu böyle devam ederse, İktisat Vekili Celal Bey, tuttuğu yolda ilerleyemezmiş vb. vb.» (13)

Kadrocular bambaşka bir açıdan da eleştirileceklerdir : «Devrimci rejimin doktriner bir nitelik taşımayan otoriter sistemini, «Millî Rehberlik Formu» ile bir nev'i ideolojik temele oturtma gayretleri ise faşist bir temayül olarak görülmüştür. 1932 yılında, yani Hitler iktidara gelmeden bir yıl önce, Kadro dergisinin imzasız bir başyazısında şu satırları okuyoruz : «...Alman milletinin kuvvetli bir irade adamına olan hasretinin şiddetini, ancak yoktan var olan Türk milleti takdir edebilir.» Kadro, Sayı : 5, Mayıs 1932, sh. 3.» (14)

«Kadro»nun Sonu

Bu tartışmalar sürüp giderken Başbakan İsmet İnönü, Kadro'nun Ekim 1933 tarihli 22. sayısında yayımlanan yazısında, «Efradın (fertlerin) yapabileceği bir şeyi devletin, bahusus (özellikle) bizim devletimizin yapmaması, şâyânı arzudan da fazla bir şey, lâzım bir şeydir,» cümlesiyle, tek parti hükümetinin Kadrosu görüşü benimsemediğini ortaya koyar.

Öte yandan, Başbakanlığın bütün gazetelere gönderdiği bir «tebliğ»de, İstanbul'daki «İş Bankası Grubu»nun yayınlarının hükümetin görüşünü yansıtmadığı da açıklanır...

Ve tartışmaların alevlendiği, Şevket Süreyya'nın Kadro'da «İktisat Vekili Celal Beye Açık Mektup» yazdığı bir sırada, derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu Tiran'a zoraki diplomat (15) olarak atanır. Böylece dergi, üçüncü yılının sonunda, 36. sayısında kapanır...

(13) Yakup Kadri Karaosmanoğlu : Politikada 45 Yıl. Bilgi Yay. Ank. 1968.

(14) Taner Timur : Türk Devrimi. SBF Yay. Ank. 1968, s. 145.

(15) Karaosmanoğlu, dışişlerindeki görevlerini anlattığı kitabının başında bu olaya da yer vermektedir. Kitap, «Zoraki Diplomat» adını taşımaktadır.

Van Depremi Klinik Vakalarda Örnekleme Metodu Hakkında (II)

M. Kenan MORTAN

Van ve yöresinde büyük can kaybına yol açan deprem ertesi Van Devlet Hastanesinde yaptığımız küçük örnekleme çalışması (İktisat Dergisi, Sayı 152) numune sayısının (n) azlığı bakımından ana kütle-yi (N) temsil edemeyeceği gibi bir savı kolaylıkla beraberinde getir -mektedir. Bu karkıya gidermek, yapılan çalışmaya ait bazı ayrıntıla-rın sergilenmesi ve esas alınan ana kütlenin niteliğini daha iyi irde-leme gereği duyduk.

Doçent Dr. Kemal Yoğurtçugil'in temel örnekleme prensiplerini anlatırken yaptığı giriş bir anlamda bizim de küçük örneklememizi kavramaktadır. Yoğurtçugil bu konuda, «İstatistikte kesin tahmin yok-tur, yaklaşık tahmin vardır. Diğer bir deyişle, yüzde yüz doğru tahmin yapılması. Örnekleme teorisinde tahminlerin hata payının hesaplanabilmesi ihtimali hesap prensiplerini gerektirir (örnekleme-Yöntemler ve Uygulama, Doç. Dr. Kemal Yoğurtçugil, s. 13) demektedir.

Örneklemeye giren ara kütle hakkında ayrıntılı bilgi yalnızca Van il yıllığının idare bölümünde (5.39) ilçeler itibariyle İlçe, Bucak, Köy, Belde, Mezra, Mahalle ve Nüfus çizelgesi verilmektedir. Van Devlet Hastanesine yatırılan hastaların tümü deprem bölgesinin bir kesiminden, Muradiye ilçesinden gelmektedir. Bu nedenle Muradiye ilçesini kapsayan verileri esas almaktayız. Durum şöyledir :

Muradiye	toplam	Nüfusu :	43.366
»	şehir	Nüfusu :	4.015
		Nüfusu :	39.351
»	bucak	Adedi :	1
»	belde	Adedi :	1
»	mahalle	Adedi :	1
»	köy	Adedi :	101
»	köye bağlı mezra	Adedi :	12

Örneklemenin yapıldığı gün (I.XII.1976) Muradiyenin dağlık yörelerine ulaşılmıştı. Nitekim soruların yöneltildiği deprem kurbanlarının çoğunun düzlük yerden geldiklerini ifade etmeleri bunun bir kanıtı sayılmaktadır. Ancak biz tüm köylere ulaşılmamış varsayımı ana kütleyle 43.366 birimden oluşmuş kabul ediyoruz. Ama örneklemeyi kolaylaştırıcı öge de dikkatten kaçmamalıdır. Van Devlet Hastanesi deprem günlerinde tüm köylerin adeta merkezi durumundadır. Bu nedenle 100 kişilik hastanede yatan hastalar bu köylerin tümünü kapsar durumundadır. Bu nedenle 43.366 kişiden ana kütleyle 100'e indirgeme olanağı buluyoruz. Diğer bütün olağan hallerde örneklemenin böyle bir veriye yaslanamayacağı açıktır.

Şimdi de bir adım öteye giderek kaç numunenin ana kütleyle saptayabileceğini görelim.

Bu konuda yapılmış pratik bir çalışmanın verilerinden yararlandık. Ahmet Aker İşçi Göçü adlı çalışmasında Nisan 1970 ile Nisan 1971 arasında Almanya'ya giden 60.000 işçi yurttaşın içindeki gerekli örnek sayısını araştırmaktadır. (İşçi Göçü, Ahmet Aker, S. 125).

% 95 güvenilirlik sınırı içinde, $(P - \pi)$ güvenlik derecesi altında, $(P - \pi) = e$ iyi verdiği varsayımıyla şu formüle ulaşmaktadır :

$$- 1.96 \sigma p < e < 1.96 \sigma p$$

$$e \pm 1.96 \sigma p$$

$$e^2 = (1.96)^2 \sigma p = (1.96)^2 \frac{(\pi) (1 - \pi)}{n}$$

Şayet ana toplum sınırlı ise, ki Van örneğinde bu söz konusu olmaktadır, bu formülü düzeltme faktörü ile çarpmak gerekmektedir.

Aker düzeltme faktörü olarak;

$$\frac{N - n}{N} \text{ iş kullanmakta}$$

ve denklem

$$e^2 = (1.96)^2 \pi \cdot \frac{(1 - \pi)}{n} \cdot \frac{N-n}{N} \text{ haline gelmektedir.}$$

Gerekli örnek sayısını saptayan formül ise ;

$$n = \frac{(1.96)^2 \pi (1-\pi)N}{(1.96)^2 \pi (1-\pi) + Ne^2} \text{ olmaktadır.}$$

Aker'in örneğinden yürüyerek biz de güvenilirlik derecesi olarak % 3 alalım. Bu durumda ana kütle $N = 100$ olarak formül şu biçime ulaşır ;

$$n = \frac{(1.96)^2 (0.5) (0.5) 100}{(1.96)^2 (0.5) (0.5) + (100) (0.03)^2} =$$

$$n = \frac{(3.82) (0.25) (100)}{(3.82) (0.25) + 0.09} =$$

$$n = \frac{95.50}{(0.9550) + 0.09} =$$

$$n = \frac{95.50}{}$$

$$n = 9.9 \text{ olur.}$$

Yani 10 numune burada ana kütleyi verebilmektedir. Scrin Devlet Hastahanesinde yatan deprem kurbanlarının 101 köyü kavradığını varsayabilmektedir. Bu varsayımda yukarıda belirttiğimiz gibi ancak böylesine olağan-dışı haller ile sınırlıdır.

Bu arada bu bölgede yapılan örnekleme çalışmalarının çeşitli nedenlerden ötürü güçleştiğini kaydetmek gerekir. Numune ana kütleyi ne oranda temsil ederse etsin «beyan doğruluğu» için hiç bir güvence yoktur. Nitekim 6 Mart 1977'de Siyasal Bilgiler Fakültesinde yapılan «Azgelişmişlik ve Emperyalizm» seminerine XVIII yy. Osmanlı İmparatorluğu konulu bir tebliğ sunan Siyasal Tarihçi İlber Ortaylı hem bu dönemde hem de genel olarak Osmanlı İmparatorluğunda Arazi saptanması için uygulanan ilginç istatistiksel yöntemleri anlatmıştır. Ortaylı en doğru bilgilerin hemen savaş veya talan ertesi sağlandığını ve daha meydanlarda savaş dumanları tüterken bir tahrir emiri ile iki katibin geride kalanlar üzerinde araziye en sağlıklı biçimde saptadığını ve ondan sonra düzenli veya düzensiz aralıklarla yapılan tüm istatistiklerin bunların kötü bir türevi olduğunu bildirmiştir. Ortaylı'nın kendi deyişiyle, «Türkmen aşiretinin Toros başında adam kestiği dönemde istatistik hep eskisinin kopyalanması biçiminde olmuştur».

Bu nedenle Orhan Türkdoğan'ın Yoksulluk Kültüründe olduğu gibi 40'ı aşkın soruyla donatılmış örnekleme formlarının — istatistiki gerekleri şeklen yerine gelmiş olsa bile — doğru bilgiler içereceği kanısında değiliz.

Bu da böylesine çalışmaların daha sonra uzun sürekli dolaysız gözlemlerle beslenmesinde salt yarar değil, zorunluluk vardır. Deprem günlerindeki yoğun gözlemlerimiz ve bunun yanı sıra haber ileti-

mi endişesi içinde çok yoğun bilgi ve deney alışverişinin yapılmasının önemli bir avantaj sağlamaktadır. Yani örnekleme soruları olmadan da üç maddede özetlediğimiz sonuçlar (İktisat Dergisi, Sayı 152, S. 30-31) vardır ve yaşanmaktadır.

Bu arada konutların çağdışıılığı ve 1. dereceden Deprem Bölgesi'nde bulunması ve Afet yönetmeliğinin bu yörede konut yapımını zorunlu saymasına rağmen Kamu konut yatırımlarının ne denli gülünç düzeylerde kaldığını görmek olasıdır. DPT'nin planlı dönemde Kamu yatırımlarının illere göre Dağılımı (K. Ö. Y. D, Cemil Kutbay - Cengiz Sürmeli, Temmuz 1976) araştırmasında I ve II. plan ile ilgili Van ilindeki konut yatırımlar şöyle saptanmıştır :

	Konut yatırımı (Program) (1000 TL)	Kamu yatırımı içinde % payı
1963	—	—
1964	—	—
1965	2.541	3.4
1966	2.541	1.5
1967	1.423	1.2
I Plan toplam	6.577	1.6
1968	1.926	1.9
1969	1.175	1.3
1970	173	0.3
1971	1.821	2.1
1972	660	0.9
II. plan toplam	5.755	1.4

İki plan döneminde ise her an felakete uğrayabilecek olarak nitelenen bir bölgede 15 milyon lirayı bulmayan konut yatırımı ve genel kamu yatırımı içinde % 2'ye ulaşamayan bir pay ile bu türden olaylara set çekilebileceğini varsaymak ise olaydan öte bir anlam taşımamaktadır.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

alüminyum çağında çatı, cephe kaplamalarınız için

NASAS Trapez

Sayın

Mimar, Mühendis, Dekoratör, İnşaat Sahipleri
Sanayici ve Müteahhitler !

Çağrımıza uyarak, her türlü yapıda
yüzbinlerce m² lik sahada malzememizi kullandınız.

Alüminyum Çatı ve Cephe Kaplamalarının :

- Yanmadığını
 - Paslanmadığını
 - Kırılmadığını
 - **Demirden % 20 tasarruf sağladığını**
- tecrübeyle tesbit ettiniz ... Sizlere teşekkür ederiz.

Projenizi yapmadan bize danışınız.

Her türlü geniş bilgi aşağıdaki bürolarımızdan temin edilebilir.

MERKEZ :

Büyükdere Cad. No.48 Kat 4-5-6 Mecidiyeköy-İstanbul
Telefon: 66 33 00 (4 Hat)

İRTİBAT BÜROLARI :

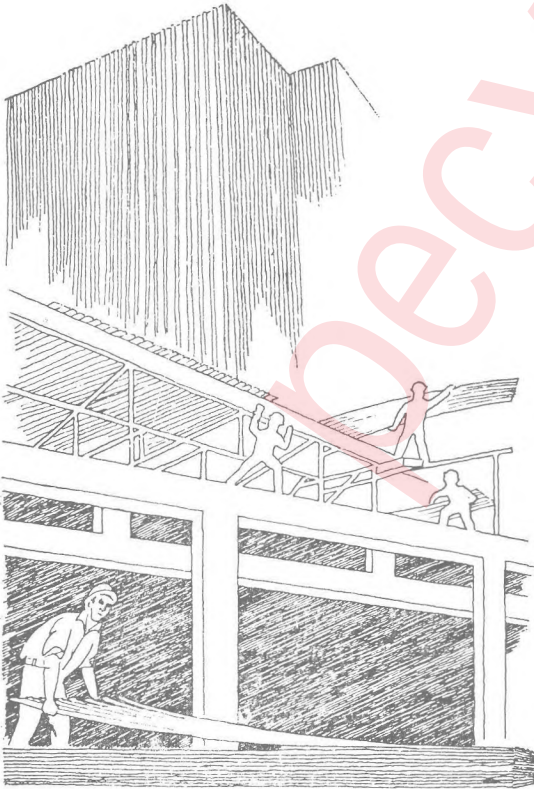
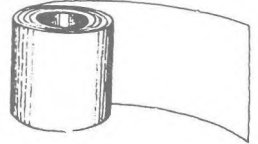
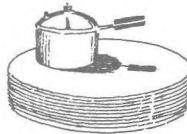
ANKARA : Emek İş Hanı Kat 14 No.9 Kızılay-Ankara
Telefon: 18 31 10

İZMİR : Cumhuriyet Bulvarı No.151 Kat.2 İzmir
Telefon: 12 60 68

FABRİKA : Gebze Dilovası Telefon: 486 - 487 - 527 - 528

NASAS ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

DIŞ BASINDAN :

Stagflasyon karşısında “sahte iktisat bilimi,”nin başarısızlığının nedenleri

Prof. H. G. JOHNSON

Bayağı Keynesçiliğin Zararları

Kuşkusuz, pek çok iktisatçı gibi ben de son yıllarda ortaya çıkan stagflasyon sorunu karşısında âciz kaldım. Ama hemen ekleyeyim ki, hiçbir zaman bazı iktisatçıların, özellikle İngiliz iktisatçılarının yaptığı gibi, stagflasyonu klâsik-ortodoks iktisat teorisindeki temel bir eksikliğin kanıtı olarak görmedim ve çözüm olarak da Devlet'in otoriter bir ücret-fiyat politikası izlemesi gerektiğini düşünmedim.

Bence, işsizlik ve enflasyonun birarada yaşanması olgusunu, yani stagflasyonu, «bayağı Keynesçilik» ve «sahte bir iktisat bilimin-den» kaynaklanan hükümet politikaları önlemlerinin uzun dönemde sonucu olarak yerleşmiş ve görece basit teorilerle açıklayabilmek

(*) «Bayağı Keynesçilik» terimini, Keynesçiliği Keynes'in kendi yazdıklarından ayırdığım için kullanıyorum.

olasıdır. Bu «sahte iktisat bilimi», ne yazık ki salt kamu oyuna hoş görünmemekte, karar alıcıların ve özellikle politik kariyer için üniversite çalışmalarını trampelen yapan üniversiteli iktisatçıların da desteğini bulmaktadır.

İktisatı bilimsel olarak inceleyenler için asıl sorun, iktisat teorilerinin nerede yanlışları olduğunu aramaktan çok, bu teorilerin niçin bir iktisat politikası saptanırken uygulanmadıklarını ve yerine sözümlerine «bilimsel» belirli bir iktisat bilimine başvurma ve yeğlenildiğini araştırmaktır. Bu soruya yanıt aranırken temel güçlüklerin, bir ölçüde, iktisat teorisinin, hükümet kararlarının motif ve işlevleri, ekonominin işleyişinin ortaya çıkardığı toplumsal sorunları yansıtan iktisadî göstergeler ve toplumun niteliğine ilişkin varsayımlarının yetersizliğinden kaynaklandığı görülür. Niçin toplum, iktisadî politikasını saptarken teori ve ilkelerin kendisine gösterdiği davranışta bulunamamaktadır? Bu noktada, iktisat biliminin daha etkin bir politika izlenmesindeki rolü açısından Keynes'in **Genel Teori'sinin** toplum ve toplumsal refah konularına ilişkin iki önemli düşüncesinden yararlanılabilir: Birincisi, bir toplumun iktisadî sıhhat derecesini gösteren tek istatistik veri **işsizlik oranıdır** ve gerçekten başarılı bir iktisat politikasının temel hedefi **tam istihdamdır**. İkincisi, nominal ücretler nominal fiyatları etkiler ve nominal ücretler iktisadî olmaktan çok sosyolojik faktörlerce belirlenerek politik araçlarla kontrol olmaktan çok sosyolojik faktörlerce belirlenerek politik araçlarla kontrol edilebili ve geniş ölçüde, teknik deyişle «parasal aldanma» (Monetary Illusion)) olayına bağlıdır. (gelecekteki fiyatlar ve ücretler hakkındaki kestirme ve beklentilerin olağan koşullarda ücretlerin evrimini etkilemesi gerekirken etkilememesi).

Bu iki görüşün ışığı altında, hükümetlerin tam istihdamı gerçekleştirme yolunda çalışmaları ve bunun enflasyon oranı üzerinde hiç ya da pek az etkisi olacağı ve enflasyonla savaşımında gelir politikası veya karşılıklı danışmadan otoriter bir düzentelemeye dek varan fiyat-ücret politikasına başvurmaları savunulmaktadır.

İşsizlik Mutlaka Bir Hastalık Değildir

Oysa çağdaş iktisat bilim bu iki görüşü geniş ölçüde aşarak iktisadî görüş açısından yanlış ve hatta zararlı bile olduklarını gös-

termiştir. Bir yandan, günümüz emek piyasaları teorisi göstermektedir ki çalışanlar için istihdam ve işsizlik, geniş ölçüde bireysel bir seçiş sorunu olarak görülmekte ve bu seçiş, işin yararları ile daha dolgun ücretli başka bir iş arama, ya da işsizlik primi olarak işsiz kalmanın çekici yanı veya piyasa dışı bağımsız bir uğraş seçme arasındaki karşılaştırmaya dayanmaktadır. Bu da göstermektedir ki, aşağıdaki anlarda araştırmaları derinleştirmek çok yararlı olacaktır: İşsizliğin yeğlenmesine etki eden motifler; işsizliğin doğurduğu toplumsal çeki ve maliyetler; politik hedef olarak katlanabilir işsizlik oranını ya da istihdam düzeyini belirleyen öğeler; işsizliğin toplumsal maliyetini, frekansını ve sonuçlarını azaltacak nitelikteki politik önlemler. Diğer yandan, modern enflasyon teorileri, sözümona «bilimsel» varsayımın tersine çalışanların geçmiş deneylere ve toplumsal-ekonomik yapının bilinmesine dayanan ileriye dönük bilinçli kestirme ve bekleyişlerinin ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Geçmişteki uygulamadan hareketle ileriye dönük enflasyonist bekleyişlerin çözümlemesi stagflasyon olgusunu açıklamakta ve anti-enflasyonist bir politikanın saptanmasında oldukça aydınlatıcı ve yararlı göstergeler vermektedir. Gene bu düzeydeki yeni çalışmalar uluslararası olayların ve dünya enflasyonunun içindeki enflasyon üzerindeki etkilerini açığa çıkarmış ve anti-enflasyonist bir politika izlemede «dalgalı kur» sisteminin gereğini göstermiştir.

Bir yandan işsizliği, diğer yandan da enflasyona karşı birbirlerini ortadan kaldırıcı nitelikte çelişik önlemlerle savaşmaya çalışan hükümetler, «dur-kalk» (stop and go) diye adlandırılan bir politika izleyerek genellikle faiz oranı, fiyatlar ve bazı ücret kategorileri üzerinde sınırlayıcı kontroller uygulamak zorunda kalmakta ve bu da ekonominin işleyişini bozmaktadır. Öneğin, tasarruflar için gerçek faiz oranı çoğu kez sürekli olarak negatif kalmakta ve bu ise, taşınmaz mal sahipleri yararına haksız ve keyfi yeniden bir gelir dağılımı anlamına gelmektedir (rant kazançları gibi).

Bu tür çalışmalar, enflasyondan bunca gürültülü şikâyetlerine karşın kamu oyunun nasıl çaresiz kalarak etkin bir biçimde politik ağırlığını koyamayışının da nedeni hakkında bizi aydınlatmaktadır. Ekonomik açıdan çoğu kişinin aynı zamanda hem gelir sahibi hem

de tüketici olmaları enflasyondan kazançlı mı yoksa zararlı mı çıktıklarını net olarak görmelerini güçleştirmektedir.

Sorunun başka boyutları da vardır ve diğer toplumsal bilim dallarının iktisatçıların kabaca çözümlemelerinin daha derinleştirilerek ileriye götürülmesinde katkısız olabilir. Özellikle sosyoloji, psikoloji ve siyasal bilim bize niçin ve nasıl hükümetlerin hep kısa dönemli amaçlar ve politikaları yeğleyerek, etkili olabilmek için yeterince uzun dönemli vir anti-enflasyonist politika izleyemediklerini ve bunun sonucu da kronik bir enflasyon ortamından kurtulamadıklarını açıklayabilirler. Ayrıca gene nasıl olup da bazı iktisatçıların danışman ya da karar alıcı düzeye vardıklarında sahte bir iktisat bilimini gerçek bir iktisat bilimine yeğleyerek kendi politik çıkar ve değer ölçülerini iktisat ilkelerinin çok üstünde tuttuklarının da açıklanmasında yarar vardır.

İktisat Bilimi «Sahte İktisat Bilimine» Karşı

Bence, toplumsal bir bilim olarak iktisat bilimi, belirli bir politika seçimi sorunlarına ışık tutabilir. Bunu yapabilmesi için, hükümetler ve kamu oyunca pek tutulan sahte iktisat biliminden kendini uzak tutması bunu yapabilmesi için temel koşuldur. Sahte iktisat bilimi ve emel doğmasına göre, toplumsal bilimler mucizeler yaratan bir tür dindir ve kamu oyunun ve hükümetlerin istediği yönde, kimsenin katlanmak istemediği harcamalara başvurma zorunda kalmaksızın sorunları çözümleyen sihirli bir güce sahiptir. Oysa, «tümüyle bedava bir yemek yoktur» gerçeği kutsal kitapta bile yazar. İktisat bilimi, bir sorunun ancak doğru bir biçimde konursa çözümlenebileceği unutulmadıkça ve olası tüm çözümlerin oyunun kurallarınca daha başından yasaklanmadıkça bir politika saptanmasına katkıda bulunabilir. Bu da toplumsal ve siyasal süreçlerin ortaya koyduğu sorunların ciddiyle ve özenle incelenerek şu soruların kesinlikle yanıtlanmasını gerektirir :

- 1 — Soruna ilginin gerçek nedeni nereden kaynaklanıyor?
- 2 — Bir çözüm bulabilmek için sorunu nasıl koymalı?
- 3 — Olası çözüm önerilerine itirazların gerçek değeri ve nitelikleri nelerdir?

Bu soruları somut biçimde ve açıkça yanıtladıktan sonra, bir politika saptanması sorunlarının çözümünde çağdaş iktisat biliminin temel niteliği olan iktisadî ilişkileri ampirik olarak miktarlar biçiminde saptama yeteneği ve iktisat teorisi mantığı kullanılabilir.

Kuşkusuz iktisata komşu toplumsal bilimlerin bir iktisat politikasının seçimi ve saptanması sürecini mükemmelleştirmeye katkıları olacaktır. Örneğin, üzerinde durduğumuz işsizlik ve enflasyon sorununda sosyoloji, psikoloji ve antropoloji gibi toplumsal bilimler, işsizliğin hangi yönde ve ne tür toplumsal-ekonomik sorunlar koyduğunu ve artan işsizlik karşısında kitlelerin kaygılarının ortadan kaldırılması ya da hafifletilmesinde ne gibi politika türlerinin daha etkili olacağına bize yol gösterebilir.

Bulunacak sonuçlar iktisatçıları ve hükümetleri bu güne değin dikkat ve çabalarını üzerlerinde yoğunlaştırdıklarından oldukça farklı iktisat politikası önlem ve amaçlarına yöneltecektir. Örneğin, son yıllarda üzerinde çok tartışılan iktisat konularından biri de «endeksleme» dir. Hesapta olmayan bir enflasyonun yarattığı karışıklıkların ve olumsuz sonuçların maliyetini giderici ya da azaltıcı bir araç olarak uzun dönemli borçların ve ücretlerin endekslenmesi savunulmaktadır. Bu çözüm önerisinin en büyük sakıncası enflasyonun hesapta olmadan yada yanlış hesaplanarak ortaya çıkan tek değişiklik olmadığıdır. Kötü bir tarımsal ürün yılı, petrol ithâl fiyatlarında aşırı artma gibi fizik karışıklıklar da endeksleme yapılırsa, yapılmaması seçeneğine kıyasla çok daha kötü sonuçlar doğurabilir. Ayrıca, enflasyonun doğurduğu gerçek toplumsal yıkıntılar, üzerinde endekslemenin hiç bir etkisi olmayan olayların sonucu da olabilir. Örneğin, benim kişisel gözlemlerin sonucu, sürekli bir enflasyonun en önemli toplumsal sonuçlarının uzun dönemde temel toplumsal değişikliklere yol açtığını düşünmekteyim. Birinci gözlem: Hem hükümet politikaları hem de toplu sözleşmeler sonucu gerçek faiz oranları uzun dönemde negatif olmuş ve özellikle küçük yatırım ve tasarruf sahipleri plasmanları için böyle de kalmıştır. Bu koşullarda, orta sınıfların geleneksel erdemi sayılan ihtiyat ve tasarruf pratikleri anlamını ve etkisini yitirmekte, buna karşılık tüm kazandığını, gereğinde şans oyunlarından bile yaşam düzeylerini mucizevî biçimde yükseltici umutlar bekleyerek solumsuzca harcadığı için eleştirilen işçi sınıfı mükâfatlandırılmış olmak-

tadır. (Millî piyangoların son yıllardaki büyümesi ve yaygınlığı, toplumsal alışkanlık ve değerlerin evrimini yansıtmaktadır). **İkinci gözler:** Enflasyon olayı ortaya çıkmadan önce, modern toplum, geniş ölçüde, salt kârdan çok «hizmet» kavramına önem veren ve kazançlarının sıkı bir pazarlık konusu olmadan haklı kazanç (ücret veya gelir) ilkesine göre saptanması gerektiğine inanan kalifiye meslek sahiplerine dayanıyordu. Enflasyon ve doğrudan ya da dolaylı kullandığı kalifiye personelin nominal ücretlerini dondurarak önlemler alan hükümetler, kalifiye personel kategorisini sendikalar ve benzeri meslek kuruluşlarında toplanarak örgütlenmeye ve toplu pazarlık sözleşmelerine iteledi ve bu da temel toplumsal yapı ve davranışlarda yeni bir değişiklik yarattı. Belki işler bu düzeye varmadan önce, daha başında endekslemeye gidilseydi bu sonuçlar önlenebilirdi, ama artık endekslemenin bu eğilimleri tersine çevirebileceği çok kuşkuludur. Meğer ki, temelde köklü bir radikal politika değişikliğine gidilmesin.

Endekslemenin İşe Yarar Kullanımı

Endeksleme uygulamaları üzerindeki çalışmalar göstermektedir ki, iktisatçıların ancak kısmen ve yaklaşık olarak açıklayabilecekleri nedenlerle, hükümetler bizzat kendileri enrekslemeyi çıkarmışlar ve sonra da terketmişlerdir.

Akla en yakın varsayıma göre, hükümetler faiz oranlarını endekslemeyi kamuyu devlet borçlanmalarına katılmaya desteklemekle daha düşük iktisadî randımanlı tüm diğer yollar etkisiz kalınca kabul etmektedirler. Böylece hükümetler, küçük yatırım ve tasarruf sahiplerinin kayıplarını önlemeye söz verdikleri zaman inandırıcı olabilmek için endekslemeyi kullanmak zorunda kalmakta; iç ve dış sorunlarını olağan yöntemlerle, yani paranın devalüasyonu ve enflasyon ile çözmede kendilerine engel olduğunu gördükleri zaman ise terketmektedirler.

Bu varsayım, son yıllarda hükümetleri, belli koşullar altında belli bir değişkeni maksimize etmeye çalışan iktisadî bir birim olarak ele alan çalışmalara duyulan ilgiyi de açıklamaktadır. Fakat açıktır ki, eğer salt iktisat politikasını anlamak değil de, toplumsal alandaki yararlılığını ve etkinliğini artırmak da isteniyorsa, hükümet politika-

larının niçin bu nitelikte olduklarını ve nasıl değıştiklerini açıklamak, ancak yetkili siyasal bilim uzmanlarının yardımıyla olabilecektir.

(Kaynak : «The Banker» dan alıntı; **Les Problemes Economiques**, No. 1491).

Çeviren : Kaya Ardıç

Çevirenin Notu : Yukarıda, görüşlerine katılmasak da, ünlü bir Amerikalı iktisatçının stagflasyon gibi ilginç bir soruna bakış açısını ve düşüncelerini göstermesi açısından bu yazıyı çevirmeyi uygun bulduk.

beciya

ailenizin bankası

Yurdun her köşesindeki
şubeleriyle yakınınızdaki bankadır.
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI;

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

Korumacı Bir Dünya Ticaret Düzenine Doğru

The Economist Şubat 26, 1977 sayısından derleyen:

Sinan DEMİRDÖĞEN

1977 içinde dünya cılız bir ekonomik büyüme içine gireceğe benzetilmektedir. Bir anlamda, atıl kapasite, yetersiz yatırımlar, yüksek düzeyde ve gittikçe artan işsizlik, ödemeler dengelerinde sürekli denge-sizlikler, değişik oranlarda enflasyon ve üçüncü dünya ülkelerinin büyüyen ticaret açıklarını kapatmak için giderek artan bir isteksizlik gibi olguların bütünü olarak bakılabilir bu yıla. Karamsarlar şimdiden, 1944 Bretton Woods Anlaşmasındaki ilkelerle belirlenmiş olan uluslararası ödemeler sisteminin, üçüncü aşamasına geçip korumacı bir kimliğe bürüneceğini ileri sürmekteler.

Bretton Woods'dan 1971 yılına kadar kur oranları sabit kalırken, ticaret serbestçe ve hızla gelişmiş, ancak ticari faaliyetin yoğunluğu ve büyüme hızları ülkelere göre değişme göstermiştir. Bu gelişme, ticari açıkları büyüyen ülkelerin iç ayarlamalarla durumu sürdürmeyi yadsımlarıyla sona ermiş oluyordu.

İkinci aşamada dalgalı kur oranlarıyla yine serbest, ancak uyumlu bir ticaret devresi başlatılmış oluyordu. Böylece ülkeler, 1970-71

arasında bir durgunluk içinde enflasyondan geçerek, 1972-73 arasında ekonomik canlanmaya kavuşmuş, ancak 1974-75 arasında yeniden durgunluk fakat fiyat artışlarının sürdüğü bir devreye girmişlerdi. Sistem, 1977 yılında kopabilir, çünkü ticaret açıkları büyüyen ülkelerden istenen ayarlamalar kabullenilemeyecek kadar büyüyebilecektir.

Dünya sanayi üretimi 1975-76 kışında, % 7-8 arasında bir ekonomik büyümeye uygun, yüksek bir artış gösterirken, geçirdiğimiz 1976-77 kışında bu oranın altında gelişme kaydetmiş olmaktadır. Üretimde son zamanlarda görülen nisbi artış, tasarrufların azalması ve para önünden kaçış gibi olgulardan çok, malî politika dürtülerinden dolayı ortaya çıkmıştır. Yatırımlar her zaman bu aylarda yüksek bir seyir izlerken donuk kalmış, inşaatlar son dünya savaşından bu yana en büyük durgunluğuna girmiş bulunmaktadır.

Yine de gözlemciler, 1977'nin kalan aylarında cansız da olsa sürrekli bir büyüme hızı olacağına inanmaktalar. Şimdilik bu yıl geriye doğru bir gidiş olasılığı görülmekte, 1978 ya da 1979 yıllarında ancak böyle bir gelişme olabileceği sanılmaktadır. 1977 yılında A.B.D.'nin 1976'daki % 6,2 yerine % 4,5-5,5 arası, Japonya'nın ise % 7 dolayında büyüme hızı kaydedecekleri düşünülüyor. B. Almanya için % 2,7 ile % 5,5 arası, Fransa için % 4, İngiltere için % 1,5'lik reel gelir artışları bekleniyor.

A. B. D.'de büyüme hızının işsizliği masedebilececek bir düzeyde olması zorunluluk, ancak enflasyonun yavaşlaması beklenemez. Avrupa'da işsizliğin bu yıl azalması olasılığı oldukça az A.B.D. 1976'daki % 5 dolayında artan tüketici fiyatlarının bu gelişmesini yavaşlatacak belirtilere henüz sahip değilken ve tersine fiyat artışlarının daha da hızlı olması olasılığı mevcutken, Avrupa'da enflasyon hızının daha da yüksek olması için yeterli yeri vardır. B. Almanya'nın geçen yılki enflasyon hızı olan % 4'ü, yapılan ücret anlaşmalarının da etkisi altında geçmesi beklenmekte. B. Almanya'da toplu sözleşmelerle yüzde 8-8,5 oranında ücret artışı oldu. Fransa'nın şu andaki % 9-10 dolayındaki enflasyon hızını ancak % 8-9'a düşürmesi beklenebilir. İngiltere'nin daha bir süre % 16-17 dolayındaki enflasyon hızının yükünü taşıması olasılığı çok yüksek; ancak kısıtlayıcı önlemlerle yazdan sonra enflasyon hızı düşebilir. İtalya'nın şu sıralarda % 20'nin üzerin-

de, İspanya'nın % 30'un üzerinde, Japonya'nın ise % 9-10 dolayında enflasyon hızları daha da sürecek gibi görünmektedir.

OPEC üyesi ülkelerin bu yıl petrol gelirleriyle kaydedecekleri ödemeler dengesi fazlalarının karşılığı olacak açıkları hiç bir gelişmiş sanayi ülkesi kabul edecek gibi görünmüyor. Geçen yıl A.B.D. ticaret dengesinde büyük bir açık verirken, görünmeyenler kalemindeki fazlalarıyla durumunu korumuştur. A.B.D. ticaret dengesi 1975'te 11,7 milyar dolar fazla vermişken, 1976 yılında 1,1 milyar dolar açıkla kapanmıştır. Bu yılın sonuna kadar bu ülkenin yine bir ticaret açığı vermesi bunun yanında görünmeyenler kalemindeki fazlasıyla açığını telafi etmesi beklenmektedir.

B. Almanya 1976'daki 4 milyar dolarlık ticaret fazlasını bu yıl araçlarla kâr oranlarının artması düş olabilir. En güçlü ekonomilerde yine İtalya geçen yılki 3,75 milyar dolarlık açığını kısmak için çalışacak Japonya ve İngiltere belki de yılı açık vermeden bitireceklerdir. Ama tüm bu gelişmelerin bazı ülkelerinin aleyhine gelişeceği hemen hemen kesindir.

Daha küçük sanayi ülkeleri bu yıl üstüste dördüncü kez kronik ödemeler açığı kaydedecek görünmekte. İspanya, Portekiz ve İskandinav ülkelerinin açıkları bu yıl da kapanamayacaktır. OECD'nin 23 sanayi ülkesinden küçük sanayi ülkeleri, örgütün şu andaki toplam 20-25 milyar dolarlık ödemeler açığını üsteleneceklerdir. OPEC ülkelerinin 1977'de 35-40 milyar dolarlık bir ödemeler fazlası vermesi beklenebilirse, bunun en azından 15 milyar dolarlık bölümü az gelişmiş ülkelerin açıklarıyla karşılanacaktır. Tüm bu tahminler şu anda ulaşılan genel kanı, ancak bunların tersi gelişmeler olması da bir olasılıktır.

Eninde sonunda sürekli büyümeyi sağlamak için yatırımların artması beklenebilirse, mevcut enflasyonda, faiz hadlerinin tarihsel bir konumda, bu denli yüksek kalması da beklenmelidir. Böylece yatırımların artması kâr oranlarının artmasına bağlı kalmaktadır. Ancak, talep bu denli cansız ve kapasite atıl olarak beklerken, mevcut araçlarla kâr oranlarının artması düş olabilir. En güçlü ekonomilerde bile durum ciddidir.

Kuramsal olarak, dövizlerin değer yitirmesinden yararlanması

beklenen ülkeler ihracata bağlı az gelişmiş ülkelerdir. Ancak uygulamada dövizler değer yitirdikçe, içte ücret artışları olmakta, mali yardım yoluyla bu artışlar karşılanırken, enflasyon hızlanmakta ve uyuşsal paralar daha da değer yitirmektedir.

Geçen yıl üçüncü dünyanın 78 milyar dolarlık açığı, petrol dolarlarının Batı bankalarından geçerek bu ülkelere verilmesiyle finanse edilmişti. Ayrıca Batı bankaları 35-40 milyar dolayında Doğu Avrupa ülkelerine borç vermişlerdir. Aynı bankaların üçüncü dünya ülkelerine daha fazla borç verebilmeleri için IMF (Uluslararası Para Fonu) kuruluşunun yapacağı yardım ve bu örgütün koşullarına uyulması zorunlu kılınmaktadır. Para Fonu, borç verdiği ülkelere ödemeler açıklarını kısmalarını önerdiği için de, bu yıl sanayi ülkelerinin az gelişmişler pazarından daha az yararlanabilmeleri olasıdır. Az gelişmişler büyük olasılıkla ithalat kısıtlamaları uygulayacaklardır.

Durum öyle gösteriyor ki, Nisan ayında dünya liderlerinin zirve toplantısında yoksul ülkelere yardım yolları bulunamazsa, dalgalı kur ve korumacı ticaret politikaları gibi bir dizi önlem gündeme gelecek ve ülkeler, özellikle en çok zarar gören az gelişmişler, gittikçe düşmanlaşan dış çevreden kendilerini soyutluyacaklardır.

YAKIT NAKLİYAT ve TİCARET A. Ş.

KARA, DENİZ
ve
HER NEVİ NAKLİYAT

İKTİSAT MEZUNLARINA BAŞARILAR DİLER

Büyükdere Cad. T.M.T. Han No. 84 Kat 3

Gayrettepe-İSTANBUL

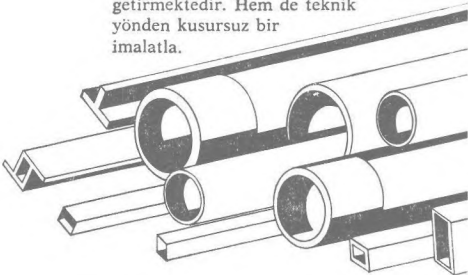
TELEFON : 66 06 75

TELEK : 22231-İstanbul

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

**SIZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ**

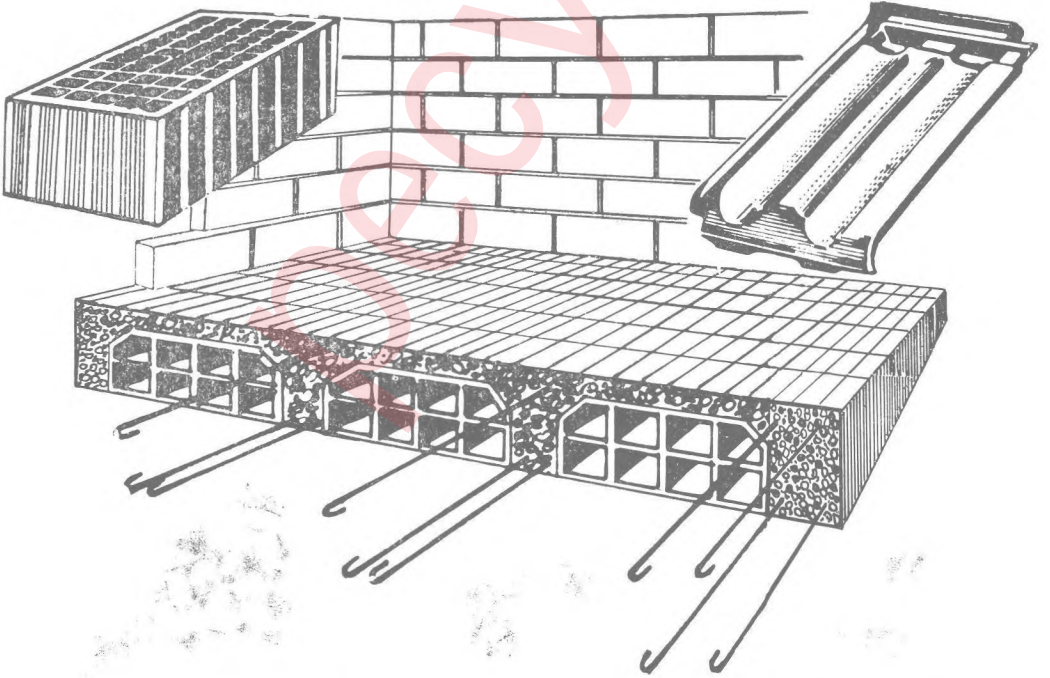
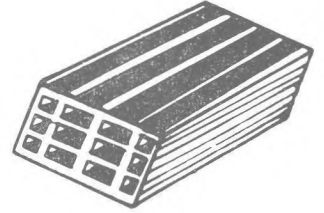
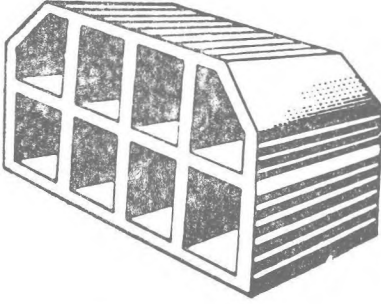

**ANADOLU
BANKASI**

AİLENİZİN BANKASI

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

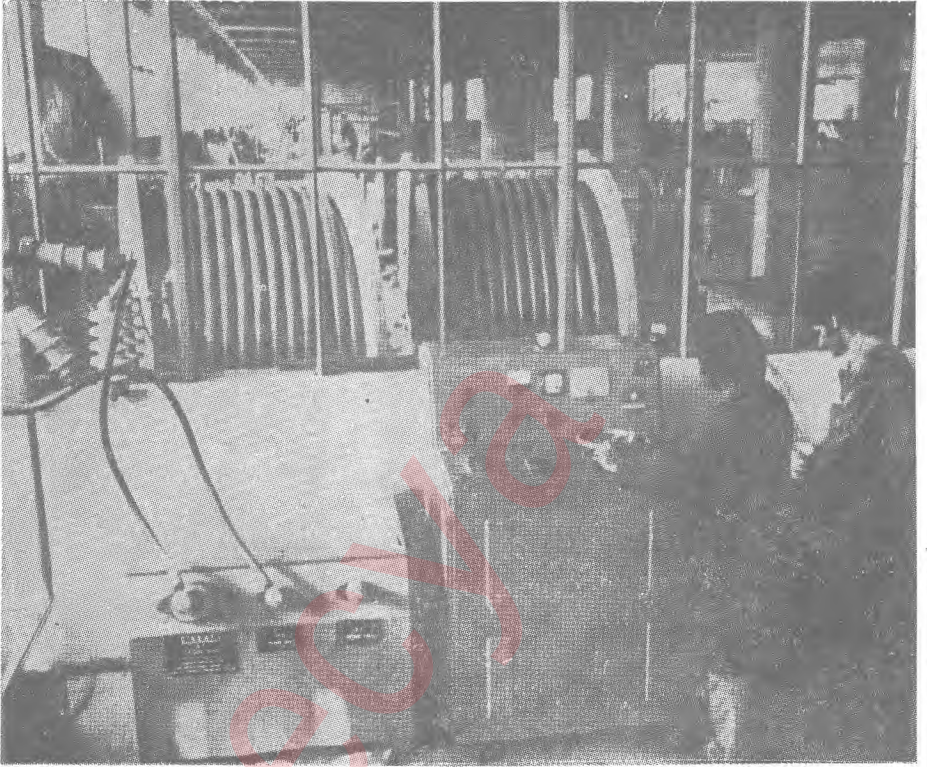
KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

kalite, kontrol, araştırma...

Guven verici mi?
Ustun bir teknikle mi uretiliyor?
Her turlu dogal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Turk Standartlarına uygunluk saglanmış mı?

Size ulasmadan once kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir.

ve guvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları
sanayi ve ticaret anonim sirket

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

otomatik

ARÇELİK
termosifonu

pepa

petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

**daha mutlu
olacaksınız**

**kendinizi eş ve
çocuklarınızı evinizi
OTONUZU**

**SİGORTA ETMEK İÇİN
EN UYGUN ŞARTLARI
SİZLERE
HAZIRLADIK**

petrol ticaret ltd. şti.

Selânik Cad. No. 44, Kat 4

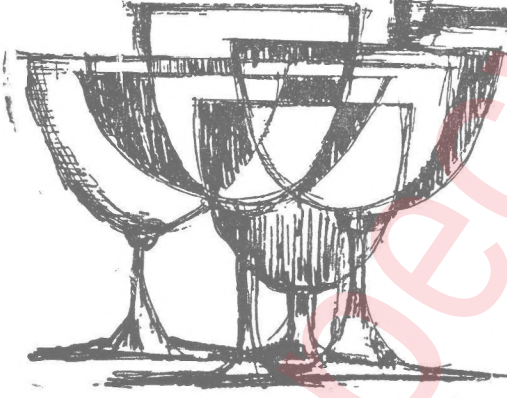
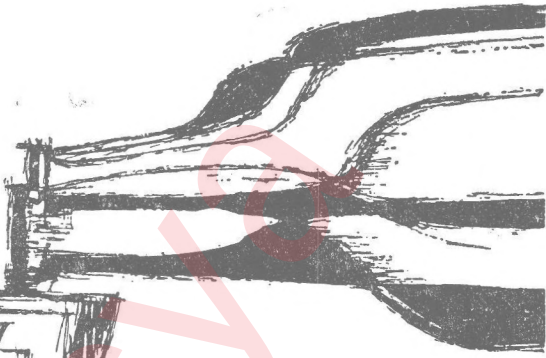
Kızılay - ANKARA

Tel. : 18 71 21

17 58 78

D E R G İ S İ

**HOS
BAG**

**ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR.**

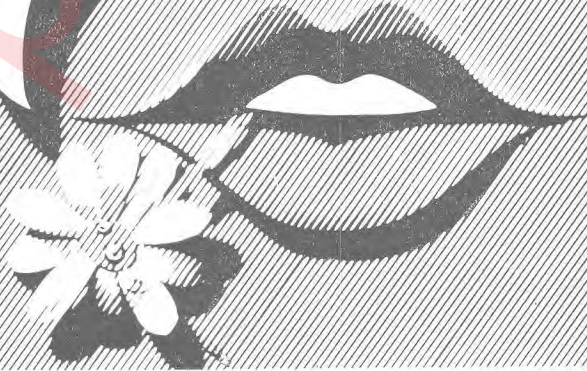
KARTVİZİTTEN GAZETEYE KADAR
BÜTÜN BASKI İŞLERİNİZDE
EN YETKİLİ MÜESSESE
DİZGİ-BASKI (TİPO-OFFSET)-CİLT

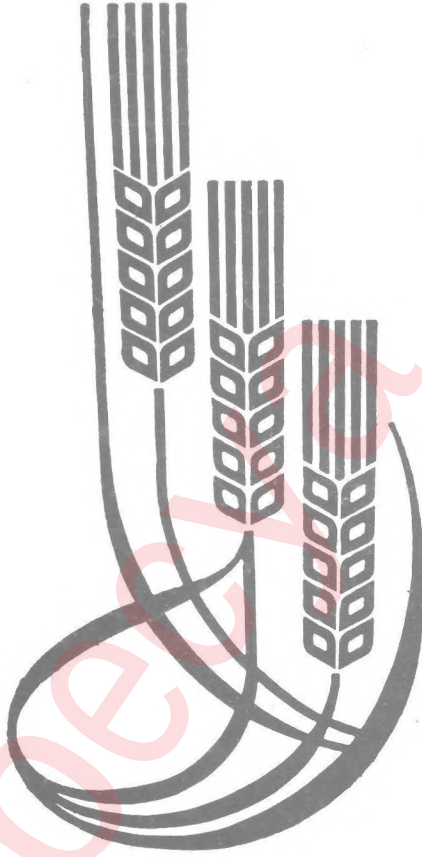
YENİLİK BASİMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Milâs Han No. 45-46-47-48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 — İstanbul

ağzınızda ferahlık,
tazelik, şeffaf, yeşil,
hoş kokulu
grin[®]'le

grin[®]
silikadentli diş macunu

ANKA

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

